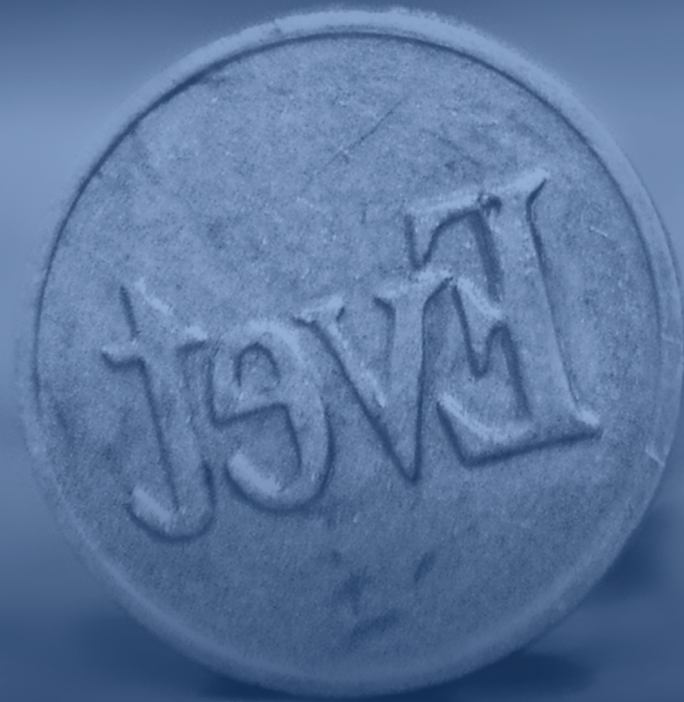

ANALİZ

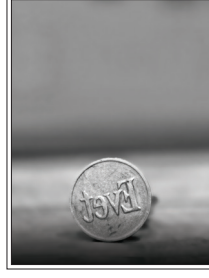
MART 2014 SAYI: 91

SİYASAL PARTİLERİN YEREL SEÇİM VİZYONU İSTANBUL SEÇİMLERİ

NEBİ MİŞ • ABDULLAH EREN

SİYASAL PARTİLERİN YEREL SEÇİM VİZYONU İSTANBUL SEÇİMLERİ

NEBİ MİŞ • ABDULLAH EREN

COPYRIGHT © 2014

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Tasarım ve Kapak: : M. Fuat Er
Uygulama : Ümare Yazar
Kapak Fotoğrafi : AA
Baskı : Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel:+90 312.551 21 00 | Faks :+90 312.551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C. Office

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No 19 Cairo MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
1963'TEN 1980'E İSTANBUL'DA AP VE CHP İKTİDARLARI DÖNEMİ	9
1994 İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ VE MİLLİ GÖRÜŞ BELEDİYESİ	16
PROJE TEMELLİ VAATLERDEN KENT YÖNETİMİ SÖYLEMİNE: 1999 YEREL SEÇİMLERİ VE POPÜLİZM	20
İSTANBUL'DA AK PARTİ BELEDİYESİ VE YEREL KALKINMA DÖNEMİ	22
30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİNİ BELİRLEYEN DİNAMİKLER	26
SONUÇ YERİNE: İSTANBUL SEÇİMLERİNİN BELİRLEYİCİLİĞİ	32

YAZARLAR HAKKINDA

Nebi MİŞ

Lisans ve yüksek lisans eğitimini uluslararası ilişkiler alanında tamamladı. "Türkiye'de Güvenikleştirme Siyaseti 1923-2003" başlıklı doktora tezini Sakarya Üniversitesi'nde 2012'de savundu. Doktora sürecinde bir yıl süre ile Belçika Katholieke Universiteit Leuven'de araştırmacı olarak bulundu. Türkiye'de güvenlik siyaseti, demokratikleşme, İslamcılık, Ortadoğu'da demokratikleşme ve Suriye üzerine çalışmakta ve Sakarya Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde dersler vermektedir. SETA İstanbul ofisinde Siyaset Araştırmaları alanında araştırmacı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Abdullah EREN

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamladı, Yüksek Lisansını ise Londra'da University of Westminster'da Diplomatik Çalışmalar alanında yaptı. Halen Sakarya Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında doktora eğitimi sürdüren Abdullah Eren SETA İstanbul ofisinde Siyaset Araştırmaları alanında araştırmacı olarak çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetim vizyonu daha çok seçim dönemlerinde tartışılır ve seçimi kazanan partinin dışındaki adayların projeleri çoğu zaman bir dahaki seçime kadar gündeme gelmez. Genellikle büyükşehirlerde, seçimi kazanan siyasal partilerin dışındaki partiler her seçim döneminde farklı bir aday ve projeye seçime girerler. Dolayısıyla da bir önceki seçimde proje olarak sunduğu bir konuyu bir diğer seçimde sahiplenmez.

İstanbul, özellikle 1980 sonrası seçimlerde Türkiye siyasetinde oyların dağılımını belirleyen şehir olarak, partilerin yerel vizyonunun merkezindedir. Bu analiz, siyasal partilerin yerel seçimlere dönük vizyonunu İstanbul özelinden tarihsel seyri de atlamadan, karşılaştırmalı bir perspektifle ele almıştır. Ayrıca, 30 Mart 2014 İstanbul seçimlerinin, Türkiye ve İstanbul açısından siyasal partiler için ne anlama geldiği özellikle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1963 yerel seçimlerinin ardından İstanbul seçimlerinin sonuçları Türkiye siyaseti ile paralellik gösterir. 1960’larda AP İstanbul ve Türkiye’de seçimlerin galibidir. 1970’lerde yapılan seçimleri Türkiye’ye paralel olarak, İstanbul’da da CHP kazanır. 1984 yerel seçimleri ise bir önceki yıl yapılan genel seçimlerin yani ANAP’ın aldığı oyların bir teyididir. 1989 yerel seçimlerinde Nurettin Sözen’in seçimi kazanması 1992’de SHP’nin genel seçimde alacağı oylarının habercisi gibidir. 1994 seçimleri ise Milli Görüş geleneğinin yerel iktidarının başlangıcı olarak, 1995 seçimlerinde ortaya çıkacak sonucun bir göstergesidir. 2000’li yıllarda, AK Parti’nin kazandığı seçimler, İstanbul ve genel seçim sonucu arasındaki ilişkinin bir sağlamasıdır.

İstanbul seçimleri, özellikle AK Parti iktidarının ardından, iktidar ve muhalefet partileri için seçim yarışının merkezindedir. İstanbul’un kaybedilmesi iktidar için, bir daha toparlanamayacak bir şekilde geri gidişin başlangıcı olacaktır. Muhalefet içinse, AK Parti’yi iktidardan indirmenin yolu İstanbul’un “düşmesinden” geçmektedir. 2014 seçimleri için yarış AK Parti ve CHP arasında geçmekte, ancak HDP’nin alacağı oy oranı, seçim sonuçlarını kazanan ve kaybeden açısından doğrudan etkileyecektir. Kadir Topbaş, proje belediyciliğinde somut çıktılara sahip olarak, seçim çalışmalarını yürütmüştür. Mustafa Sarıgül’ün CHP’ye dönmesi ve İstanbul için aday olması, AK Parti’nin oy kaybetmesi üzerine bina edilen ittifak stratejileri ile doğrudan ilgilidir. İstanbul seçimlerinde, Gezi Parkı eylemlerine destek veren muhalefetin siyaset arayışında, hem söylemleri ile hem de kurduğu ilişkilerle HDP adayları Sırrı Süreyya Önder biraz daha öne çıkmıştır.

Türkiye siyasetinde oyların dağılımını belirleyen şehir olarak, partilerin yerel vizyonu ancak İstanbul üzerinden anlaşılabilir. Analiz, siyasal partilerin yerel seçimlere dönük vizyonunu karşılaştırmalı bir perspektifle ele almıştır. Ayrıca, 30 Mart 2014 İstanbul seçimlerinin, siyasal partiler açısından ne anlama geldiği özellikle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetim vizyonu daha çok seçim dönemlerinde tartışılır ve seçimi kazanan partinin dışındaki adayların projeleri çoğu zaman bir sonraki seçime kadar gündeme gelmez. Projeler yerel seçimlere kısa bir süre kala açıklandığı için, söz konusu projelerin şehirlerin sorununu ne denli çözdüğü fazlaca tartışılmaz ve seçimin ardından da unutulur. Genellikle büyükşehirlerde, seçimi kazanan siyasal partilerin dışındaki partiler ise her seçim döneminde farklı bir aday ve projelerle seçime girerler. Genellikle bu durum, bir partinin bir önceki seçimde savunduğu proje ve fikirleri bir sonraki seçimde sahiplenmemesi sonucunu doğurur.

Diğer taraftan yerel seçimler daha çok ülke gündeminin gölgesinde kaldığı için, Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetim vizyonu net olarak şekillenmez. Seçimi kazanan siyasal partinin projeleri ise kent muhalefeti ve rakip siyasal aktörlerin yoğun eleştirilerine muhatap olur. Ancak bu eleştiriler çözüm odaklı olmadıkları için kente neyin katma değer sağlayacağı hususunda genel bir çerçeve ortaya konulamaz. Bu açılardan bakıldığında, Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetim vizyonunun anlaşılması için karşılaştırmalı ve tarihsel bir perspektifle siyasal aktörlerin kente

yönelik projelerine odaklanmak gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbul, siyasal partilerin yerel yönetim vizyonunun en iyi şekilde analiz edilebileceği şehir konumundadır.

1980’lerden sonra İstanbul’da hem yerel hem de genel seçimler, Türkiye’nin genel siyasetini derinden etkilemiştir. Bunun iki temel nedeni vardır: 1) İstanbul’un en büyük sanayi, ticaret, finans ve kültür merkezi olması, 2) Ülkenin en büyük göç merkezi olması ve buna bağlı olarak bünyesinde sosyo-politik çeşitliliğe sahip yoğun bir nüfus barındırmasıdır. Siyasal partiler, tam da bu nedenle, hem yerel hem de genel seçimlerde İstanbul seçimlerini seçim stratejilerinin merkezine yerleştirmişlerdir. Bu bağlamda tarihsel geçmişini de göz önüne alarak İstanbul seçimlerinin vaatler ve projeler üzerinden haritasını çıkarmak, özelde bugünkü adayların seçim vaatlerini, genelde Türkiye siyasal yaşamının nasıl şekillendiğini daha iyi anlamamıza imkan verecektir.

Bu analiz, siyasal partilerin yerel seçimlere dönük vizyonunu İstanbul özelinde incelemektedir. Kuşkusuz her seçim döneminde Türkiye’de, ve tabii ki İstanbul’da seçimin aktörleri değişebilmektedir. Dolayısıyla 30 Mart 2014 yerel seçimleri üzerinden siyasal partilerin İstanbul’a ilişkin politikalarının çerçevesini çizerken, tarihsel sürekliliği aynı partiler üzerinden kurmak bazı eksiklikleri ortaya çıkarabilir. Ancak, parti isimleri değişse de benzer siyasal görüş ve bakış açıları üzerinden partilerin yerel yönetim vizyonlarındaki süreklilik ve değişim unsurlarını ortaya çıkarmak mümkündür.

Elinizdeki çalışma özellikle tarihsel sürekliliği de göz önünde bulundurarak, siyasal partilerin proje temelli seçim stratejilerini göz önüne getirmeyi öncelikli amaç edinmiştir. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde siyasal partilerin yerele ilişkin söylemleri bu yolla daha iyi anlaşılabilir. Bu çalışma, siyasal partilerin yerel vizyonunu çeşitli dönemlendirmeler üzerinden ele almaktadır. İlk dönem daha çok yerel yönetimde Adalet Partisi (AP) ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) ik-

tidar olduğu 1980'e kadar olan dönemdir. İkinci dönem İstanbul'un büyükşehir belediyesine dönüştüğü 1984'ten 1994'e kadar Anavatan Partisi (ANAP) ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) iktidarını kapsamaktadır. 1994 sonrası ise, Milli Görüş belediyeçiliğinin başladığı ve daha sonradan AK Parti ile devamlılığın sağlandığı dönemdir. Son bölümde ise, 30 Mart 2014 yerel seçimleri çerçevesinde siyasal partilerin İstanbul vizyonu ortaya konulmuştur.

1963'TEN 1980'E İSTANBUL'DA AP VE CHP İKTİDARLARI DÖNEMİ

1963 yılında yapılan belediye başkanlığı seçimleriyle birlikte, belediye başkanları tek dereceli seçim sistemi ile doğrudan halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. 1963 yerel seçimleri 27 Mayıs askeri darbesinin olumsuz etkilerinin devam ettiği bir dönemde yapılmıştır. Bu seçim siyasal alanın korku ve travmaların esaretinde olduğu bir dönemde gerçekleşen ilk yerel seçim olması bakımından anlamlıdır. Bu olağanüstü süreçler halkın siyasal tercihlerine olduğu kadar, siyasal partilerin faaliyetlerine de yansımıştır.

Türkiye siyasal yaşamında ilk yerel seçimlerden itibaren, genel ülke sorunlarının yerel yönetim politikalarından çok daha fazla tartışıldığını belirlememiz gerekir.¹ Bu bağlamda, belediye başkanlığı seçimlerinin halk tarafından yapıldığı 1963 yerel seçimleri siyasal partiler tarafından bir "referandum" olarak lanse edilmiş ve propaganda süreci, yerel sorunlardan daha çok ulusal bir kampanyaya dönüşmüştür.

Bununla birlikte belediye başkanlığı için yapılan ilk yerel seçimlerde her partinin İstanbul için çeşitli vaatlerle öne çıktıkları gözlemlenmiş-

tir. Adalet Partisi'nin (AP) yerel seçim için Türkiye genelinde "[m]ahalli teşkilatımıza batı ülkelerinin idari vasıflarını kazandırmak... Türkiye'yi gerçek bir mahalli idareye ve temelli demokrasiye kavuşmuş görmek emelimizdir" söylemini, İstanbul özelinde İstanbul Belediye başkan aday avukat Nuri Eroğan şu şekilde dile getirmektedir: "İstanbul'un hayatına karışmış ve bölünmez parçaları olan... gecekonduları, medeni vasıta ve imkanlara sahip kılmak içtimai bir vazifedir. İmar planları, imar durumları ve buna ek mevzuatlarda alenilik prensibimizdir..."² Nuri Eroğan'ın diğer bir seçim propagandası ise, "belediyeçilikte başarılı olmak için ille de paraya dayanan işler yapmak şart değildir... en büyük prensibim fikri takip olacaktır" şeklindedir.³

Bu seçimlerde CHP'nin yerel seçimlere dönük propagandası daha çok İstanbul üzerinden şekillenmekte ve İstanbul adayı olan Haşim İşcan basında yoğun bir şekilde demeçleriyle öne çıkmaktadır: "Nasıl ki otomobilden anlamayan biri şoför olarak direksiyon başına oturamaz ise, imarla uğraşmamış bir kimseyi de belediye başkanını yapmak doğru olmaz".⁴ İşcan'ın seçim propagandasında öne çıkan konular ise, hayat pahalılığı ile mücadele, gıda ve diğer ihtiyaç maddelerinin ucuzluğunu sağlamak, elektrik, su kanalizasyon sorunlarını çözmek, şoförlerin çektiği sıkıntıları sonlandırmak, esnafın problemlerine çare bulmak ve bürokrasinin azaltılması gibi hususlardır.⁵

1963 yerel seçim sonuçlarına bakıldığında ülke genelinde belediye başkanlıkları, belediye meclisleri ve il genel meclisleri sonucunda AP birinci parti, CHP ikinci parti olmuştur. İstanbul'da geçerli oyların yüzde 37.91'ni AP; yüzde

1. Türkiye'de yerel seçim tarihi ile ilgili bkz. Oya Çitçi, *Yerel Seçimler Coğrafyası*, 1963-1999, TODAİE Yayını, No: 329, Ankara, 2005; Ali Eşref Turan, "Türkiye'de Yerel Seçimler", *Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul, 2008; Oya Citci ve diğ. *Yerel Seçimler Panoraması 1963-1999*, TODAİE Yayını, Ankara, 2001.

2. "Nuri Eroğan AP Belediye Başkan Adaylığına Seçildi", *Milliyet*, 9 Ekim 1963.

3. Nebi Miş, "İstanbul Seçimleri 1950-2011", İstanbul Tarihi, İSAM, 2014 (yayınlanacak). Bu çalışmanın bazı kısımlarında burada zikredilen çalışmanın bazı bölümlerinden yararlanılmıştır.

4. Örsan Akbulut, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1968 Yılı Raporu", http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1968.php

5. "İşcan iddiam yok mazim var diyor", *Milliyet*, 20 Ekim 1963; İşcan: "her iş halk için olacak" dedi", *Milliyet*, 28 Ekim 1963

31,81'ni CHP almıştır. Ülke genelinde seçime katılma oranı yüzde 69.31, İstanbul'da ise ülke genelinin de altında yüzde 56.05'tir.⁶ Bu seçimin ardından İstanbul Belediye Başkanlığı seçimini, AP adayı Avukat Nuri Eroğan kazanmasına rağmen, CHP seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. İtirazın gerekçesi Eroğan'ın memuriyetten istifaya etmeden AP'den aday olduğu için seçilme koşullarını yerine getirmediğidir. CHP'nin itirazını değerlendiren İl Seçim Kurulu itirazı haklı bularak AP adayı Eroğan'ın adaylık koşullarını yerine getirmediği sonucuna varmıştır.⁷ Sonuçta da Nuri Eroğan'ın Belediye Başkanlığı iptal edilerek yerine ikinci sıradaki CHP adayı Haşim İşcan, Yüksek Seçim Kurulu Kararı ile belediye başkanı olmuştur.

1968 İstanbul seçimlerinde tartışılan ve öne çıkan konulardan bazıları şunlardır: Taksim meydanının altına alışveriş merkezi yapılması, hemşerilik vergisi konması, Boğaziçi köprüsünün lüks olduğu ve yapımından vazgeçilmesi.

1968 yerel seçimlerine gidilirken AP 1965 seçimlerini kazanmış ve tek başına iktidardır. Dünyada ve Türkiye'de "68 kuşağı" olarak adlandırılan gençlik hareketlerinin yoğun olarak toplumsal ve siyasal alanı etkilediği ve belirlediği bir yıldır. Türkiye'de sol toplumcu hareketlerin güçlenmesiyle yeni sendikal örgütlenmeler, işçi ve öğrenci hareketleri büyük şehirlerde sokağa

ve dolayısıyla siyasal yapıya yön vermektedir. Bu bağlamda, örneğin CHP kendisini "ortanın solu" tartışmalarının içinde bulacak ve siyasal felsefesini sorgulamaya başlayacaktır. 1968 yerel seçimleri de bu toplumsal ve siyasal hareketlenmenin yoğun olduğu bir atmosfer içinde yapılmıştır.⁸

İstanbul Belediye Başkan adayları, AP'de Fahri Atabey, CHP'de Orhan Eyüpoğlu'dur. Partiler lider düzeyinde şehirlerin sorunlarından daha çok ideolojik pozisyonlarına göre, komünizm ya da irtica tehlikesi, gençlik hareketleri, sağ-sol ayrımı, işçi sorunları, devlet yardımları gibi daha makro konulara odaklanırken, İstanbul belediye başkan adaylarının İstanbul için vaatlerinin içinde, su, çöp, trafik, kanalizasyon ve gecekondulaşma sorunları başı çekmektedir. 1968 İstanbul belediye başkanlığı seçimlerinin AP açısından önemi büyüktür. Çünkü 1963 seçimlerinde AP adayı kazanmasına rağmen, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararının ardından Haşim İşcan belediye başkanı olduğu için, AP İstanbul'daki belediyeyi CHP'nin "gasp" ettiğini dile getirmekteydi. Bu bağlamda AP, 1968 İstanbul yerel seçimi sonucunda tecelli edecek "milli irade" ile gasp edilen hakkın, tekrar halk tarafından kendisine iade edileceğini düşünmekteydi.

AP adayı Fahri Atabey İstanbul'un sorunlarını çözmek için 11 milyar liranın gerekli olduğunu belirterek İstanbul'un çözülemeyecek sorununun olmadığını vurgulamıştır. Atabey, "bu gün git yarın gel" sorununu, halk işleri için özel bürolar kurarak çözeceğini, Alibeyköy'den borular döşeyerek şehrin su sorununu, boğazın alt akıntısından yararlanarak kanalizasyon problemini, çöp imha fabrikalarını kurarak temizlik sorununu, otoparklar, alt ve üst geçitler kurarak trafik sorununu, yeni imar planları hazırlayarak gecekondu problemini çözeceğini ve Haliç üzeri-

6. Ahmet Kala ve diğ., İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1995-1950, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul,1998 (Bu analizde, 1990'lara kadar olan seçim sonuçlarının rakamsal verileri bu çalışma esas alınarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla her seçim sonucu için tekrara düşmemek açısından dipnot kullanılmamıştır).

7. "Eroğan'ın başkanlığı iptal edildi", *Milliyet*, 8 Ocak 1963.

8.Bkz. Kemal Karpat, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980*, Çeviren Esin Soğancılar, İmge Yayınları, Ankara, 2007; Cem Eroğul, Çok Partili Düzenin Kuruluşu, 71-1945, Geçiş Sürecinde Türkiye, Editör: İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, Belge Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2006, s.112-158.

9. "Atabey: belediyeyi halka sevdireceğim", *Milliyet*, 29 Nisan 1968.

ne üçüncü köprüyü inşa ederek ulaşımı rahatlatacağını belirtmiştir.¹⁰

CHP adayı Eyüboğlu ise, “her yıl Mersin kadar büyüyen” bir şehrin meselelerini “ciddi bilimsel tedbirlerle” çözeceğini vadedmiştir. Eyüboğlu, her eve su imkânı, İstanbul için ucuz meyve, sebze, balık, odun ve kömür sağlayacağını, yeni bir trafik düzeni hazırlayarak senkronize ışıklarla ve belediyenin kuracağı otoparklarla, yapacağı alt ve üst geçitlerle trafik sorunu çözeceğini belirtmiştir. Şehirde mevcut olan 426 kilometre yolu parke veya asfalt taşlarıyla döşeyerek çamur problemini çözmek de Eyüboğlu’nun ulaşım projesinin içindedir. Eyüboğlu ayrıca, gelecek bölgelere imar getireceğini, çalışanlar için kreş açacağını, parkların ve sokakların sanat eserleriyle donatılacağını vademektedir.¹¹ Özellikle yerel yönetim seçimlerinde 1960 sonrasında gündeme gelen ve 1990’lardan itibaren Türkiye siyasetinde çokça tartışılan Taksim Meydanı ile ilgili özellikle CHP adayı Orhan Eyüboğlu’nun projesi dikkat çekmektedir:

“Taksim Meydanı yeniden düzenlenecek, elips bir yaya geçidi ile yaya trafiği yeraltına alınıp, 75 mağaza inşa olunacaktır. Meydana altı girişle bağlanacak bu yeni tesislerde, yayaların iniş ve çıkışları yürüyen merdivenle yapılacaktır.”¹²

Diğer adayların seçim vaatlerinde ise, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adayı Sadrettin Tospi, İstanbul’da yaşayanlardan “hemşerilik vergisi” alınması gerektiğini belirtirken; MP adayı Sabih Atlı, “Boğaziçi köprüsünün lüks olduğunu”, bunun yerine metro yapılması gerektiğini ve Haliç’in temizleneceğini belirtmiş, İstanbul’un turistik bir şehir haline getirileceğini ifade etmiştir.¹³

10. “AP Belediye Başkan Adayları ne vaad ediyor?”, *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1968.

11. “Eyüboğlu, her eve su ve ucuz şehir” *Milliyet*, 29 Nisan 1968.

12. “Eyüboğlu Programını açıkladı”, *Milliyet*, 11 Mayıs 1968.

13. Örsan Akbulut, “Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1968 Yılı Raporu”, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1968.php.

Seçim sonuçlarına bakıldığında Türkiye’nin genelinde olduğu gibi, İstanbul’da da seçimi AP kazanmış ve Fahri Atabey belediye başkanı seçilmiştir. Türkiye genelinde seçime katılma oranı ülke genelinde yüzde 59,47, İstanbul’da ise ülke genelinin altında kalmış ve yüzde 41,72 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelindeki geçerli oyların yüzde 45,32’sini AP, yüzde 29,90’nı CHP, yüzde 13,21’ni bağımsızlar geri kalanını diğer partiler paylaşmıştır. İstanbul’da ise yüzde 44,22’sini AP, yüzde 31,07’sini CHP, yüzde 5,84’nü TİP almıştır.

Demokratik Belediyecilik Söylemi: 1973 ve 1977 Seçimleri

1973 yerel seçimlerine giderken Türkiye’nin siyasal atmosferi, 12 Mart 1971 askeri muhtırasının etkilerini taşımaktadır. 12 Mart muhtırasının neden olduğu siyasal kırılma ortamı 1960’ların sonundan itibaren giderek yoğunlaşan ekonomik kriz ve toplumsal alanda yaşanan kimlik temelli kutuplaşmalarla birleştiğinde çetin bir yerel seçim atmosferi ortaya çıkmıştır. Siyasal istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bu dönemde, hükümet kurma çalışmaları partiler arasında yoğun görüşmeleri beraberinde getirmektedir. 1973 yılında, önce 14 Ekim’de milletvekili seçimleri ardından senato seçimleri ve 9 Aralık’ta da yerel seçimler olmak üzere üç seçim yapılmıştır. Bu anlamda 9 Aralık 1973 yerel seçimleri 14 Ekim genel seçimlerinin “sağlamasının yapıldığı bir referandum” dönüşmüştür. Bu yerel seçimler, genel seçimlerin üzerinden iki ay geçse de, yine de yerel bir seçimden daha çok genel seçim havasında geçmiş ve siyasal partiler seçim propagandasını genel seçim havasında ve hükümet sorununu merkeze alarak sürdürmüştür. Bu bağlamda MSP hariç diğer partiler yerel seçim için ayrı bir beyanname hazırlama ihtiyacı bile duymamışlardır. Yine de, seçim gündeminde *kentleşme hareketleri ve yeni sanayileşme* gibi sorunlar da yer almıştır.¹⁴

14. Çitçi ve diğ. ss.58-87.

İstanbul özelinde bakıldığında seçim propagandaları, gecekondular, su, trafik, ulaşım, alt yapı, imar planı, hayat pahalılığı, yeraltı treni ve çöp sorunları etrafında odaklanmıştır. AP'nin mevcut İstanbul belediye başkanı olan Fahri Atabey'in yapılacaklar listesinde 1968 yerel seçimlerine benzer vaatlerin yoğunluğu dikkat çekmiştir. AP'nin Genel seçim beyannamesinde dile getirdiği şehir planlaması, altyapı hizmetleri, konut, istihdam, çevre sağlığı sorunları ve şehirde oturanların yiyecek, giyecek ve yakacak gibi ihtiyaçları ile ilgili şehir ekonomisine ilişkin konular, İstanbul adayının da çokça üzerinde durduğu konulardır. Bu bağlamda gecekondular sorunu Atabey'in seçim vaatlerinin ana temasını oluşturmuş ve seçilmesi durumunda gecekondulara tapu dağıtılacağı sözünü vermiştir. Atabey'in vaatleri arasında Metro'nun ilk 6 ayda temelini atmak, kentin su sorununu bitirmek ve çöp sorunu çözmek için Avrupa'ya uzmanlar göndermek, huzurevi, stadyum, kreş yapmak, alt-üst geçitler ve yeni yollar ve otoparklar inşa etmek de bulunmaktadır.¹⁵

CHP'nin yerel seçim beyannamesi Ekim ayında yapılan genel seçimler için hazırlanan "ak günlere" isimli seçim beyannamesine dayanmıştır. İstanbul adayı Ahmet İsvan'dır. AP adayına paralel vaatlerde bulunmuş, çöp, su ve gecekondular konularında çözüm üreteceğini belirtmiş, imar planlarının halkın bilgisi dahilinde yapılacağını, metro konusunda uzmanların önerisine göre karar vereceğini, tarihi yapıların korunacağını vaat etmiştir. Özellikle İsvan'ın İstanbul için projelerini anlatırken "bu düzen değişmelidir" sloganı etrafında "yeni CHP" söylemini kullanması ve "halkçı ve etkin kamu yönetimi" vadi çerçevesinden, projelerin "halkı dikkate alarak ve dinleyerek" yapılacağını belirtmesi dikkat çekicidir. Bu yeni söylem eski CHP imajından duyulan rahatsızlığın da bir sonucu ve CHP'deki değişimin yerel yönetimlere de yansıtılacağına bir gös-

15. "Atabey: seçin beni metroyu yaptırırım...", *Milliyet*, 30 Kasım 1973; "Atabey metronun temelini atacak", *Milliyet*, 21 Aralık 1973.

tergesidir. Özellikle İsvan'ın yapacağı tüm işlerde "şeffaflık" vurgusunu sürekli gündemde tutması bu süreçte dikkat çekici bir farklılıktır.¹⁶

Demokrat Parti, 1 Eylül 1973 tarihine kadar yapılan gecekondular için af çıkaracağını yerel seçim vaadinin odağına oturmıştır. Milli Selamet Partisi (MSP) ise, işbaşına gelecek belediye başkanlarının dürüst ve ahlaklı bireyler olmaları, halkın dertleri ile dertlenmeleri, ve de lüks, israf ve rüşvetten kaçınmaları gerektiğini belirtmiş, seçim propagandasını bu çerçevede sürdürmüştür. Bu anlamda yoksullukla mücadele gibi pratik vaatler dahi genel bir çerçeve içerisinde tartışılmış, idealist bir siyaset algısı üretilmiştir. Bu çerçevede MSP İstanbul belediye başkan adayı Rıfat Tandoğan da seçim çalışmalarında daha çok ahlak ve maneviyat ve adalet konularını gündeme getirmiştir.¹⁷

AP'nin birinciliği CHP'ye kaptırdığı 1973 yerel seçimleri, o zamana kadarki en düşük katılımlı seçim olmuştur. Seçim sonuçları 14 Ekim genel seçimlerine paralel seyretmiştir. Sağın oylarında yaşanan bölünmenin de etkilediği bu sonuçlarda CHP'nin "ortanın solu" etrafında geliştirdiği yeni siyaset söyleminin de olumlu bir katkısı olmuştur. İstanbul'da da seçimler AP'den CHP'ye geçmiş ve belediye başkanlığını Ahmet İsvan kazanmıştır. Bu seçime Türkiye genelinde katılma oranı yüzde 56,01 iken, İstanbul'da ise bu oran yüzde 37,71'dir. CHP İstanbul'da oyların yüzde 56,12'sini, AP ise 33,93'ünü almıştır.

1977 yılında önce 5 Haziran'da milletvekili seçimleri, 11 Aralık'ta da yerel seçimler olmak üzere iki seçim aynı yıl içinde yapılmıştır. Genel seçim sonuçlarına göre hiç bir parti tek başına hükümet kuracak yeterlilikte oy alamamıştır. Bu seçim yılı Türkiye'nin en çalkantılı, sağ-sol çatışmasına bağlı terör olaylarının ve şiddet sarmalının en

16. "İsvan: İmar planları açık olacak", *Milliyet*, 21 Aralık 1973; "İsvan: Erdemli Bir Yönetim Kuracağım", *Milliyet*, 23 Kasım 1973. "İsvan: Bütün İstanbul'un belediye başkanı olacağım", *Milliyet*, 3 Ocak, 1973.

17. Hüseyin Yayman, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1973 Yılı Raporu" http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1973.php.

yoğun olarak yaşandığı, çatışmalarda birçok insanın hayatını kaybettiği bir yıldır. Çatışmaların en yoğun yaşandığı illerin başında İstanbul gelmektedir. Örneğin yerel seçimlerden 35 gün önce 1 Mayıs işçi bayramında 37 kişi birden hayatını kaybetmiştir. 1977 yerel seçimlerine 10 parti katılmış, İstanbul'da önceki dönemlerde olduğu gibi seçim CHP ve AP arasında geçmiştir. Bu dönem yerel seçimlerde “demokratik belediyecilik” gündemde olsa da “yeni belediyecilik” anlayışı genelde 1973 seçim söyleminin bir devamıdır.¹⁸

CHP İstanbul'da ön seçim yapmış mevcut belediye başkanı ön seçimi kaybetmiş ve İl Başkanını avukat Aytekin Kotil aday gösterilmiştir. Kotil'in seçim kampanya sloganı “ulaşılabilir, sözden çok hizmet üreten başkan” şeklinde formüle edilmiştir. Kotil için İstanbul'un en büyük problemi çöp sorunudur. Sorunun çözümünde büyük işyeri çöplerinin toplanmasında ücret alınacağı ifade edilmektedir. Yine Kotil'e göre trafik sorununa hemen çözüm üretilmediği durumda bir kaç yıl sonra ulaşım tıkanacaktır. Bu bağlamda hafif metro sisteminin kurulması ve toplu taşımaya öncelik verilmesi gerekmektedir. CHP'nin İstanbul için diğer vaatleri arasında, deniz ve kıyılardan halkın yararlanmasının sağlanması, kıyıdaki kaçak yapıların yıkılması, pazardaki ürünlerin fiyatlarının ucuzlatılmasına dönük düzenlemeler, alt yapı projelerini hızlandırmak ve atık suların denize atılmasını engellemek de vardır.¹⁹

AP İstanbul'da, AP kurucularından Aziz Gümüş'ü başkan adayı belirleyerek, İstanbul'da CHP karşısındaki gerilemesini durdurmayı amaçlamıştır. AP'nin bu dönemdeki İstanbul seçim stratejisi, CHP'deki hizipleşmeleri gündeme taşımak olmuştur. Gümüş, özellikle CHP'den mevcut belediye başkanı Ahmet İsvan'ın belediyeyi par-

tizanca yönettiğini iddia ederek, iktidara gelmesi halinde bu duruma son vereceğini belirtmiş, yeni başkan adayı Aytekin Kotil'in de aynı kadrodan gelmesi sebebiyle belediyede kötü yönetimin devam edeceğini vurgulamıştır. “Hizmet, adalet ve haysiyet adamı” olarak “hizmet için belediye” sloganını benimseyen Gümüş, tüm şehirde hiç ayırım yapmadan görev yapacağını vaat etmiştir. AP'nin İstanbul için somut seçim vaatlerine bakıldığında, 1973 seçim vaatleriyle hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ulaşım, trafik, çöp ve su sorunu çözülecektir. Metronun temeli atılacak, ikinci Boğaziçi Köprüsü inşa edilecek, gecekondu semtlerine yatırım götürülecek, park bahçe ve sahil düzenlemeleri yapılacak, Dolmabahçe stadı 100 bin kişilik olacak şekilde genişletilecektir. Fatih Sultan Mehmet'in anıtı uygun bir yere dikilecektir. AP projelerin finansmanı için dış kaynak temini yoluna başvuracağını belirterek bu anlamda dünya bankasından finans sağlama yoluna gidileceğini de ifade etmiştir.²⁰

Seçim sonuçlarına bakıldığında, 5 Ekim 1977 Milletvekili seçimlerinin bir teyidi gibidir. Oylar iki büyük parti arasında (AP yüzde 18, CHP yüzde 22) dağılmış, sağda da Milli Selamet Partisi (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) yine önemli oranda oy almışlardır. İstanbul'da CHP, yüzde 56,05 oyla birinci parti çıkmış ve belediye başkanlığını Aytekin Kotil kazanmıştır. AP İstanbul'da oyların yüzde 32,10'unu, MSP ise yüzde 4,96'sını almıştır.

1980 Sonrasında Yerel Seçimler: İstanbul'da Büyükşehir Belediyeciliği Dönemi

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından siyasal alan hem ulusal hem de yerel düzeyde tekrar militarize olmuş ve bu dönemde Belediye başkanları içişleri bakanlığı tarafından merkezden atanmıştır. 1980 askeri darbesinin ardından 1983'te tek-

18. Hüseyin Yayman, “Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1977 Yılı Raporu”, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1977.php;

19. “İstanbul'a Nasıl bir belediye vaad ediyorlar”, *Milliyet*, 4 Aralık 1977; Abdi İpekçi, “Her hafta bir sohbet, Bu haftaki Konumuz: İstanbul Belediyesi, Konuğumuz: Aytekin Kotil”, *Milliyet*, 19 Aralık 1977.

20. “İstanbul'a nasıl bir belediye vaad ediyorlar”, *Milliyet*, 4 Aralık 1977; “Tesisler kurmaya yönelik çalışmalar yapacağım”, *Milliyet*, 9 Aralık 1977; ayrıca bkz. Citci vd. ss. 91-120

rar seçimlerin yapılmaya başlanmasıyla Anavatan Partisi (ANAP) hem genel hem de yerel seçimlerde kayda değer bir başarı elde etmiş, Türkiye'nin genelinde olduğu gibi İstanbul'da da ANAP'ın yerel iktidarı, 25 Mart 1984 yerel seçimleri ile gündeme gelmiştir. ANAP'ın kazandığı 6 Kasım 1983 seçimlerinden dört buçuk ay sonra yerel seçimlerin yapılması genel seçimlerden daha önemli bir hale gelmiştir. Çünkü yerel seçimlere giden süreçte siyasal alan kısmen daha özgürleşmiş ve genel seçimlere katılmayan bazı partiler yerel seçime katılabiliştir. ANAP İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı için il başkanı Bedrettin Dalan'ı, Doğru Yol Partisi (DYP), Demokrat Parti geleneğinin önemli ismi Hüsamettin Cindoruk'u, SODEP Korel Göymen'i, Halkçı Parti ise Niyazi Yurtseven'i aday göstermiştir.²¹

Bu yerel seçimlerde ilk defa partiler, siyasal pazarlama tekniklerini kullanarak ajanslar üzerinden bir yerel seçim propagandası çerçevesi oluşturmuşlardır. ANAP'ın seçim öncesi gecekonduculara "tapu tahsis belgesi" dağıtarak, imar affi çıkarması İstanbul için en büyük kozlarından biri olmuştur. Yine Özal'ın fotoğrafları ile gazetelere verilen ilanlarda yerel seçim için ANAP'ın "iş bitirici" yönüne vurgu yapılmıştır.²² Dalan'ın gazetelere verdiği ilanlarda "İstanbul'un en büyük ihtiyacı ne yol, ne su, ne metrodür. İstanbul'un en büyük ihtiyacı her şeyden önce belediyenin başına akılcı, yapıcı, iş bitirici bir zihniyeti getirmektir. Bu zihniyet Anavatan Partisi zihniyetidir" ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca Dalan, seçim stratejisini "İktidar ile İstanbul'u birleştirin" sloganı üzerine inşa ederek bir anlamda partisinin iktidar konumundan dolayı İstanbul'un daha çok hizmet alacağını önceleyen bir propaganda yürütmüştür.²³

21. Mustafa Şener, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1984 Yılı Raporu", http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1984.php; ayrıca bkz. Çitci vd. ss.124-155; Turan, ss. 193-215.

22. "Birleşelim...Birleşelim...Geçmişe Değil Geleceğe Bakalım", *Tercüman*, 24 Mart 1984.

23. "Dalan: Ne pahasına olursa olsun metro!", *Milliyet*, 13 Şubat 1984.

Sosyal Demokrasi Partisi'nin (SODEP) İstanbul adayı Korel Göymen, demokratik bir yönetim vaadini merkeze koyarak, İstanbulluların yönetim süreçlerine katılacağını ve "danışma kurulları" kurarak etkin bir yönetim gerçekleştireceğini belirtmiştir. Göymen'in seçim konuşmalarında en çok üzerinde durduğu konu ANAP'ın gecekonduculara yönelik olarak uygulamaya koyacağını vadettiği "tapu tahsis belgesi"dir. Göymen'e göre ANAP'ın bu vaadi sadece seçime yöneliktir ve söz konusu belgelerin resmi bir tarafı yoktur. Çünkü 1968 seçimleri öncesinde de benzer belgeler dağıtıldığı halde, geçen süreye rağmen hala insanlar tabularını tescil edememişlerdir. Göymen her ne kadar ANAP'ın tapu tahsis politikasını eleştirse de gazetelere verdiği, "İstanbul'a yeni bir başkan İstanbul'a yeni bir yaşam" başlıklı ilanlarda "gecekonducuların tapu almalarını sağlayabilmek için gerekli teknik çalışmaların" hızlandırılmasından bahsetmekteydi. Ayrıca toplu konut projeleri ve İstanbul'un kenarına "yeşil kuşak" projesi ile yaşanabilir bir İstanbul ortaya çıkaracağını vadediyordu.²⁴

DYP ise ilk defa seçime katılacağı için yerel seçim propagandasını genel bir seçim konseptine yaklaştırmıştır. İstanbul adayı Hüsamettin Cindoruk, Taksim Parki'nin altına alveriş merkezi yapılacağı vaadinde bulunarak, buradan elde edilecek gelirin belediye bütçesine katkı sağlayacağını belirtir. Cindoruk'un yerel yönetim vaadinde ikinci boğaz köprüsü ve metronun yapılması da bulunmaktadır.²⁵ Halkçı Parti (HP) İstanbul adayı Niyazi Yurtseven, gecekonduculara tren seferleri koyacağını söyleyerek seçim vaadinde İstanbul'un daha çok yoksul seçmenlerini öncelemiştir.²⁶ Refah Partisi'nin seçim propagandasına bakıldığında ise genellikle faiz politikası, lüks tüketim harcamaları ve bunların zararları öne çıkmaktadır.

24. "Korel Göymen: Kotil'in desteğine muhtacım", *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1984.

25. "Cindoruk: Metro inşaatını beş yılda tamamlayacağız", *Tercüman*, 13 Mart 1984.

26. "Yurtseven: Gecekondu için ilk harcı koyan belediye başkanının heykeli dikilir", *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1984.

Refah Partisi, idealist ve ahlak merkezli siyaset vurgusunu sürdürmekte, altını çizdiği sorunların çözümü için manevi değerlerin korunması gerektiğini ifade etmektedir. Partinin bu süreçte kullandığı slogan ise “kuvvetin değil, hakkın üstün olduğu bir Türkiye istiyoruz”dur. Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) İstanbul Büyükşehir Belediye başkan adayı Erdoğan Celasun ise İstanbul’da boğaza bir tüp geçit yapmaktan bahsetmektedir.

1984 yerel seçimleri ANAP’ın galibiyetiyle sonuçlanmıştır. ANAP bu seçimde üç büyükşehrin (İstanbul, Ankara ve İzmir) belediye başkanlığını da kazanmıştır. Bu seçimde seçime katılma oranı ülke genelinde yüzde 85, İstanbul’da ise, yüzde 84,50’dir. Bu bağlamda, ANAP İstanbul’da oyların yüzde 49,01’ni, SODEP yüzde 26,69’unu, HP yüzde 9,64’nü, DYP yüzde 5,30’unu, MDP yüzde 4,94’ünü, Refah Partisi (RP) yüzde 4,17’sini almıştır.

Genel seçimlerden sonra 29 Kasım 1989 seçimlerinde toplumsal ve siyasal alan, işçi grevleri ve üniversitelere başörtüsü ile girmenin yasaklanması sonucu ortaya çıkan protestolar tarafından şekillenmiştir. Seçim öncesinde yine seçim kanunları üzerindeki değişiklikler siyasal partilerin en çok üzerinde durduğu konulardır.²⁷ ANAP, iktidarın verdiği rahatlığı da kullanarak yerel seçimlere “iş bitiricilik” sloganı ile dâhil olmuş, tüm Türkiye’de kullandığı mesajları İstanbul seçimleri için de kullanmıştır. Bu anlamda belediye başkanlarının iktidar partisinden olması durumunda daha iyi hizmet vereceğini önceleyen bir strateji uyguladı. Gazetelere verilen ilanlarda “Eli kolu bağlı bir belediye başkanı ister miydiniz?” sloganı açıkça bu durumun ifadesidir. Ancak ANAP açısından 1989 İstanbul Büyükşehir belediye başkanlığı seçimi gergin geçmiştir. Nedeni ise, ANAP’ın seçimlerden önce çıkardığı yasadan dolayı belediye başkan adaylarının oy pusulasında adının olmamasıdır.²⁸ ANAP İstanbul adayı Bedrettin Dalan kendi

popülaritesinin partiden daha çok olduğunu düşündüğü için oy pusulasında adının olmamasını sorun olarak görmüş, bu nedenle kendi tanıtım kampanyalarında ve gazetelere verdiği ilanlarda partinin adını, amblemini ve Özal’ın adını kullanmamıştır. Verdiği demeçlerde kendisini partiler üstü bir konuma yerleştirmeye çalışan Dalan, söz konusu dönemde belediye başkanı olmasının da verdiği avantajla İstanbul’da daha görünür bir seçim kampanyası yürütmüş, örneğin seçime kısa bir süre kala vatandaşlara belediyenin yaptırdığı konutların tapularını dağıtmıştır.²⁹

1984 İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimlerinde DYP adayı Hüsamettin Cindoruk, Taksim Parkı’nın altına aliveriş merkezi yapılacağı vaadinde bulunarak, buradan elde edilecek gelirin belediye bütçesine katkı sağlayacağını belirtiyordu.

SHP bu dönemde özellikle büyükşehirler için özel bir politika tercih etmiş “sosyal devleti kurmaya belediyelerimizden başlayalım” sloganı İstanbul başta olmak üzere diğer büyükşehirler için dolaşıma sokulmuştur. İstanbul adayı Nurettin Sözen İstanbul’da seçim vaatlerinin merkezine ulaşım sorununu yerleştirmiştir. Bu bağlamda Sözen’in en önemli vaadi, iş saatlerinde ücretsiz ulaşımın sağlanması olmuştur. Ayrıca bebeklere ücretsiz süt, dar gelirli ailelere ücretsiz ekmek ve su, her mahalleye ücretsiz hizmet veren sağlık ocağı kurmak da dikkat çeken diğer vaatlerdir. Sözen ayrıca, seçim kampanyasında yoğun olarak ANAP’ın adayı Dalan’ın yolsuzluk yaptığına dönük iddialarda bulunmuştur.³⁰

27. Mustafa Şener, “Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1989 Yılı Raporu”, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1989.php; bkz. Çitci vd, ss.158-189; Turan, ss.215-245.

28. “Özal unutkan”, *Milliyet*, 7 Mart 1989.

29. “Bazıları Halkın sevgisini kısıyor”, *Tercüman*, 12 Mart 1989.

30. “SHP Seçmenle Doğrudan Temas Projesi Hazırladı”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1989.

Önceden ANAP'tan milletvekili olan ve Maliye bakanlığı yapan ve bakanlıktan Özal'ın azletmesiyle ayrılmak zorunda kalan Vural Arıkan DYP'nin İstanbul adayıdır. Dolayısıyla, Arıkan'ın seçim çalışmalarında yoğun bir Özal eleştirisi bulunmakta ve Özal'ın "parayı pul ettiğini" belirtmekte ve enflasyonu körüklediği suçlamasını yapmaktadır. RP'nin adayı Bahri Zengin, siyasal kampanyasında, genel olarak parti lideri Erbakan'ın söylem ve siyaseti önemli bir yer tutsa da, İstanbul için suyun, elektriğin ve bazı temel ihtiyaç maddelerinin belli bir miktarının ücretsiz olacağı gibi hususları öne çıkarmıştır. Zengin, seçimi kazanmaları halinde her aile başına 70-80 litre suyu bedava vereceklerini, evlerin bir odasını aydınlatacak elektrikten para almayacaklarını belirtmektedir. "Aydınlık yarınlar için ampulü yerine takın" sloganını kullanan RP, bu dönemde özellikle İstanbul'da yoğun bir çalışma içine girmiş, halktan gelecek yaşamlarını değiştirmek için "1000 liralık" bağışlarla RP'yi güçlendirme projesine katılmalarını da istemiştir.

1989 yerel seçimleri ANAP'ın oylarının net biçimde düşmesiyle sonuçlanmıştır. SHP bu seçimlerin galibi olmuş, ANAP hükümette kalmaya devam etse de yerel yönetimlerde üstünlüğünü kaybetmiştir. Türkiye genelinde geçerli oyların yüzde 38,37'sini alan SHP, İstanbul'da ise yüzde 35,95 oy almıştır. ANAP Türkiye genelinde 23,62 oy alırken İstanbul'da daha yüksek bir sonuç elde etmiş ve yüzde 26,12 oranında oy almıştır. İstanbul'da DYP yüzde 13,86, DSP yüzde 12,22, RP ise 10,48 oranında oy almıştır.

1994 İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ VE MİLLİ GÖRÜŞ BELEDİYESİ

27 Mart 1994'te yapılan yerel seçimlere gidilirken, özellikle 1989 seçimlerinden sonra siyasette ve seçim sisteminde önemli değişiklikler olmuştur. Özal'ın 1989'da Cumhurbaşkanı ol-

masının ardından merkez sağda ANAP'ın oyları erimeye başlarken, DYP Merkez sağda nispeten güçlenmiştir. Ayrıca, Sol'da yaşanan bölünmeler ve Kürt siyasetçilerin siyasal arenada çeşitli kısıtlamalara ve kapatmalara rağmen farklı parti isimleri etrafında boy göstermesi önemlidir.³¹ Seçime gidilirken ülke ekonomik ve siyasal krizlerin yoğunlaştığı bir döneme girmiştir. Siyasal alanda güvenlikçi politikaların yükselmesi ve özellikle 1990'dan itibaren tırmanan şiddet sarmalı, toplumsal alanda tansiyonu yükseltmiş ve İstanbul seçimleri gergin bir ortamda gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak Oteli'nin ateşe verilmesiyle 30'tan fazla insanın hayatını kaybetmesi tüm ülkede belirsizlik ve kaosu hüküm sürmesine yol açarken, bu olaydan 9 ay sonra gerçekleşen yerel seçimlere de bu atmosferde gidilmiştir. Ayrıca Demokrasi Partisi (DEP) milletvekillerinin dokunulmazlıklarının seçime kısa bir süre kala kaldırılması ve DEP'in seçime birkaç gün kala Güneydoğu'da seçimlerden çekilmesi de yerel seçimlerde yerel siyasetin geri palanda kalmasına sebep olmuştur.³²

Ülkede yaşanan bu siyasal gerginliğin etkilediği seçim çevrelerinin başında İstanbul gelmektedir. Seçim öncesi 12 Şubat 1994 tarihinde, Tuzla İstasyonu'nda 5 askeri öğrencinin ölümüne neden olan bir patlama meydana gelmiş ve sorumluluğu PKK tarafından üstlenilen bu patlama hem Türkiye siyasetini hem de İstanbul seçimlerini doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda DYP İstanbul adayı, Dalan'ın seçim sloganlarında "DYP'ye oy ver, teröre darbe vur" sloganı bu durumun en net ifadesidir.³³

İstanbul Seçimleri, bu dönemde daha önceki dönemlerde hiç olmadığı kadar dikkatlerin yoğunlaştığı bir havada gerçekleşmiştir. Bu bağlamda medya İstanbul seçimleri yoğun bir

31. Bkz. Çitçi vd. ss. 191-211; Turan, ss. 245-297.

32. "DEP seçimlerden çekildi", *Milliyet*, 25 Şubat 1994.

33. "DYP'ye oy ver, teröre darbe vur" *Hürriyet*, 22 Mart 1994.

biçimde tartışılmıştır. Medyada öne çıkan yazarların, “10 milyonluk Megapol sadece kendine bir belediye başkanı seçmeyecek, Aynı zamanda, Türkiye’nin başbakanıdan sonra en etkili siyasetçisini de seçecek” gibi söylemleri Türkiye yerel seçimlerinde İstanbul’un ağırlığını gittikçe artırdığının bir göstergesidir.³⁴

Ayrıca bu dönemde yerel seçim yarışının daha çok ANAP ve DYP arasında geçeceği varsayımı, siyasal alanda diğer partilerin söylemlerinin, özellikle İstanbul başta olmak üzere diğer bazı büyükşehirlerin dışında, çoğu kez toplumsallaşmasını engellerken, tüm siyasal partilerin İstanbul’u seçim çalışmalarının merkezine koyması ise yerel siyasetin İstanbul’a yapılacak projeler üzerinden tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla 1994 İstanbul yerel seçimleri, hem Türkiye siyasal hayatı bakımından hem de İstanbul’un kendi geleceği açısından önemli bir yer teşkil edecektir.

On üç farklı siyasi partinin seçimlere katıldığı 1994 yerel seçimleri, İslami referansları ağır basan Refah Partisi’nin gittikçe önemli bir siyasal aktör olarak ortaya çıkması, yerel yönetimlerin kaderini dolayısıyla da İstanbul’un yeni belediye başkanının kim olacağını da belirleyecektir. Bu seçimde, tehdit söylemi üzerinden ötekileştirilen ve İslamcı siyasal söylemi siyasete taşıyan Refah Partisi’nin aday Recep Tayyip Erdoğan’ın belediye başkanı seçilmesi, İstanbul’da yeni bir dönemi başlatırken, bu dönemde İstanbul’u yöneten siyasal aktörlerin gelecekte Türkiye’yi yönetmesinin de kapısını aralamaktadır. Erdoğan’ın İstanbul üzerinden Türkiye siyasetine gelecek dönemlerde damga vurması, diğer birçok siyasal aktörün İstanbul üzerinden genel siyasette yer alma girişiminin de yolunu açacaktır.

Daha önce hem yerelde hem de genel seçimde aday olan, fakat ikisinde de kazanamayan Erdoğan, adaylığını açıklamasının ardından hem medyada hem de diğer rakipleri nezdinde yoğun

bir ötekileştirme siyasetine maruz kalmıştır. Ancak diğer partilerin ajanslar üzerinden yürüttüğü iletişim faaliyetlerine ek olarak, RP, kurmuş olduğu özel seçim komisyonları, farklı ve yüz yüze yürütülen bir iletişim stratejisi uygulamıştır.³⁵

Erdoğan, seçim kampanyasının en başına, “önce içme suyu”³⁶ sloganını yerleştirmiştir. Çünkü Erdoğan’a göre İstanbul’da her alanda sorunlar birikmesine rağmen su sorunu halledildikten sonra diğer sorunları çözmek kolaydır. Erdoğan’ın su sorununda kısa vadeli projesi Ömerli barajının kullanılmayan 120 milyon metreküplük rezervini mühendislik müdahalesiyle devreye sokmaktır. Uzun vadede Melen suyu projesinin devreye sokulması gerekmektedir. Erdoğan sorunun aciliyetini gördüğü ve uzun dönemli vaatlerle halkın zaman kaybetmeye tahammülü olmayacağını bildiği için, “Mağduriyet semtleri” başta olmak üzere alt yapı yatırımları tamamlanıncaya kadar derhal “hızır su taşıma filosu” kurulacaktır. Ayrıca konutlara su maliyetinin üzerinden verilecektir.³⁷

Erdoğan, ulaşımı rahatlatacak projelerinde üçlü bir plan oluşturularak, trafiği rahatlatmanın yolunun entegre bir ulaşım planının devreye sokulmasıyla sağlanabileceği düşüncesindedir. Erdoğan ayrıca, Boğazın altına bir tüp geçitinin yapılması gerektiğini vurgulayarak, entegre ulaşım planının başarısı için bunu kaçınılmaz görmektedir. Metro hatlarını genişleterek, ulaşım alternatifleri için deniz yollarını tercih etmek ulaşım sıkıntısını rahatlatacaktır.³⁸

Erdoğan’ın İstanbul’da öncelikleri arasına koyduğu planlardan birisi de konut yetersizliği problemidir. İstanbul’da gecekondudan daha çok, konut yetersizliği sorunu vardır. Dolayısıyla yapılması gereken, belediyenin konut üreterek bunu ucuz fiyatlarla ihtiyaç sahip-

34. Turan, s.247.

35. “Tayyip Erdoğan’ın 75 Bin Kişilik Seçim Ordusu”, *Milliyet*, 15 Şubat 1994.

36. *Milliyet*, 6 Şubat 1994.

37. “Hepsinin ‘cek cak’ları aynı”, *Milliyet*, 17 Mart 1994.

38. *Milliyet*, 13 Mart 1994.

lerine vermesidir. Konut üretmenin yolu yeni nazım planlarını devreye sokarak uydu kentlerin kurulması için arsa üretmektir. Üretilen arsaların alt yapı sorunları tamamlandığında halk her türlü alt yapısı hazır olan bu alanlara kolayca yönelecek ve gecekondulu yapıya ihtiyaç duymayacaktır.³⁹

Çöp sorununda, Erdoğan'ın projesi, vahşi depolamaya son verilmesi için çalışmaların yoğunlaştırılmasıdır. Modern depolama sistemi ile çöp ayrıştırılarak çöp, ekonomik değer olarak kullanılabilir. Hava tahmin istasyonları ile hava kirliliğine aniden müdahale edilerek sorun çözülebilecektir. Refah Partisi bu dönemde İstanbul'a ayrı bir önem vermekte ve Genel Başkan Necmettin Erbakan, tüm İstanbul'u Erdoğan'la dolaşarak seçim çalışması yapmıştır.⁴⁰

1994'te Recep Tayyip Erdoğan'ın belediye başkanı seçilmesi, İstanbul'da yeni bir dönemi başlatırken, Erdoğan'ın İstanbul üzerinden Türkiye siyasetine gelecek dönemlerde damga vurması, diğer birçok siyasal aktörlerin İstanbul üzerinden genel siyasette yer alma girişiminin de yolunu açacaktır.

Erdoğan'ın aday olmasının ardından hem medyada hem de rakipleri tarafından Erdoğan'a yönelik yoğun bir karşıt kampanya yürütülmüştür. Diğer partilerin ortak söylemi RP ve dolayısıyla Erdoğan'ın kazanmamasına yöneliktir. Dolayısıyla hem sağ hem sol partiler oyların bölünmemesini ve kendilerine verilesini talep etmişlerdir. Erdoğan, diğer adayların aksine farklı bir seçim çalışması izleyerek basın kampanya-

39. "Hepsinin 'cek cak'ları aynı", *Milliyet*, 17 Mart 1994.

40. *Milliyet*, 3 Mart 1994.

sı yürütmemiş, bunun yerine sokaklara çeşitli aralıklarla yoğun bir şekilde afiş asma faaliyeti gerçekleştirmiştir. Diğer adayların Erdoğan'a yönelik kampanyasının çerçevesini çoğunlukla ideoloji belirlemiş, örneğin Erdoğan seçimden önce son Cuma günü namazdan sonra Sultanahmet'te miting düzenlerken, Zülfü Livaneli aynı yerde konser vererek seçim çalışması yapmış, DYP ise sistem dışına itilen RP ve DEP'in dışındaki tüm partileri 28 Şubat'ta Taksim'de düzenledikleri "Ata'ya Saygı Mitingi"ne davet etmiştir.⁴¹

1994 SHP İstanbul adayı olan Zülfü Livaneli'nin dikkat çeken en önemli projelerinden biri trafik sorunun çözülmesine yönelik olan "su altı köprüsü" olmuştur. SHP'nin söz konusu projesi, bu dönemde tartışılan üçüncü köprü ve su altı tüp geçit projelerine bir alternatif olarak planlanmıştır.⁴² Su altı köprüsünün "su altı tüp geçiti"ne göre tercih edilmesinin sebebi, maliyetinin daha ucuz olarak yapılabilecek olmasıdır. Ulaşımında Zülfü Livaneli'nin diğer önemli bir projesi üçüncü köprü'nün bir an önce devreye girmesi için çalışmalar başlatılmasıdır. Bugünden bakıldığında üçüncü köprüye muhalefet eden benzer siyasal duruşların geçmişte, üçüncü köprüyü proje olarak sundukları aşikârdır. Dönemin en önemli konusu olan su sorununa ise Livaneli'nin çözümü suni yöntemlerle yapay yağışlar oluşturmaktır.⁴³ Ayrıca Livaneli'nin hedefleri arasında İstanbul'u New York'la yarışır hale getirmek de bulunmaktadır. "Dünyanın zenginliklerini İstanbul'a getirmek için" aday olduğunu ilan eden, "desinler ki New York Out, İstanbul in", "elbette Zülfü" sloganlarını kullanan Livaneli'nin en büyük talih-sizliği, İSKİ skandalına karışan insanlarla seçim çalışması yaptığı için suçlanması olmuştur.⁴⁴

41. "Haydi taksime", *Sabah*, 28 Şubat 1994.

42. "Livaneli'den su projesi", *Sabah*, 2 Mart 1994; Yalçın Bayer, "Mega Seçim 94: Livaneli'den Kurtuluş Reçetesi", *Hürriyet*, 8 Şubat 1994.

43. *Hürriyet*, 8 Şubat 1994; Zülfü Livaneli: İstanbulluyu pişman etmeyeceğim, *Sabah*, 10 Şubat 1994

44. "Dünyanın zenginliklerini İstanbul'a getirmek için elbette Zülfü" 27 Şubat, *Sabah*, 26 Şubat 1994.

Daha önceden 1984'te ANAP'tan belediye başkanı olan ve tekrar 1989 seçimlerinde aynı partiden aday olan Bedrettin Dalan, bu seçimde tercihini DYP'den yana kullanmıştır. Dalan, İstanbul'da hiç bir gecekondunun yıkılmayacağına vaat ederek hepsine tapu dağıtacağını belirtmektedir.⁴⁵ Dalan'ın projelerinin ağırlık merkezini metro ağları oluşturmakta, bu anlamda, İstanbul Boğazı'nın altından Yeni Kapı'ya ulaşacak tüp geçitinin yapılması ve bunun metro hatları ile entegrasyonu gereklidir. Ayrıca Dalan'a göre, üçüncü köprü ve çevre yollarının yapılması trafik sorununun çözülmesi için şarttır. Su sorununda suyun fiyatını indirerek, gecekondular için ıslah çalışması ve sosyal konut projesini hayata geçirerek ve hava kirliliği konusunda doğalgazı yaygınlaştırarak sorunlar çözülebilecektir.⁴⁶ DYP'nin İstanbul adayı Dalan'ın, geçmişte ANAP'tan Belediye Başkan iken, şimdi adayı olduğu parti tarafından "Dalan'a talana hayır" kampanyasıyla yıpratılması, seçim yarışında önemli dezavantajlardandı. DYP'nin seçim sürecinde gece kondu affı çıkaracağını söylemesinin ardından İstanbul'da adeta gecekondu patlaması yaşanmıştır. Bu sözlerden destek alanlar boş arazilerde inşaata başlamış, ölü sezon olmasına rağmen inşaat malzemesi satışı bir anda patlamıştır.⁴⁷ RP adayı Erdoğan başta olmak üzere diğer siyasal partiler, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'i İstanbul'un yağmalanmasının yolunu açtığı için yoğun bir şekilde eleştirmişlerdir.⁴⁸ DYP, bu eleştirilere cevap olarak Nurettin Sözen döneminde 150 bin gecekondu yapımına göz yumulmasını gerekçe gösterecekti.

Daha önceden DYP'den milletvekili adayı olan İlhan Kesici de partisini değiştirerek bu seçimde ANAP'ın İstanbul belediye başkan adayı

olmuştur. ANAP, "II. Şehircilik Hamlesi"⁴⁹ üzerinden yürüttüğü yerel seçim kampanyası daha çok DYP'nin yükselişini durdurmaya dönüktü. Bu bağlamda Kesici, İstanbul'da kendisini öne çıkaran bir kampanyayı yürütememiştir. Kesici'nin seçim vaatlerinde de su kıtlığı, hava ve çevre kirliliği ve ulaşım sorunu başı çekmektedir. Su sorununda eski havzaları ıslah, uzun dönemli Melen ve İstıranca suyunun İstanbul'a getirilmesi projeleri; ulaşım için raylı sistem ve deniz ulaşımına ağırlık, belediye arsalarına otopark yapımı; kirlilikle mücadele için çöplerin her gün düzenli toplanması, ara taşıma istasyonlarında ayrıştırılması, ayrıca gerekli olan kısmın yakılması bu projelerden bazılarıdır.⁵⁰

MHP başkan adayı Ahmet Vefik Alp'in projesinde de tüp geçitler İstanbul trafiği için bir çözüm olarak sunulmaktadır. Ancak Alp'in kuracağı tüp geçitler boğazın altına değil tarihi yarımada Haliç'in altından Taksim'deki oluşturulacak raylı sisteme bağlayacak şekilde projelendirilmiştir. Ayrıca Alp, Haliç'in altına 50 bin otomobil kapasiteli iki kat otopark yaparak trafik sorununu çözme sözü vermektedir. CHP belediye başkan adayı Ertuğrul Günay ise, söylemlerinde daha çok sosyal demokrat belediyeciliği öne çıkarmaktadır.⁵¹

1994 yerel seçimlerinde anketler kamuoyu oluşturma amacıyla yoğun bir şekilde özellikle medya tarafından bilinçli olarak kullanılmıştır. Bu konuda en dikkat çekici kampanya RP adayı Erdoğan'a yönelik olarak anketler çerçevesinde dile getirilen söylemlerdir. Refah Partisi, başta görmezden gelinmiş, ancak kamuoyu anketlerinde seçimi kazanma yarışına girdiği görülünce, önce anketlerde çıkan gerçek sonuçlar düşük gösterilmeye çalışılmış,⁵² ardından da medyada negatif bir kampanya ile söz konu-

45. *Milliyet*, 22 Şubat 1994.

46. "Demiyolar ki...", *Sabah*, 2 Mart, 1994; "Çiller İstanbul'da kararlı", *Sabah*, 12 Şubat, 1994.

47. "Çiller kondu Furyası", *Hürriyet*, 8 Şubat 1994.

48. "Adayların 'tapu' isyanı", *Milliyet*, 10 Şubat 1994.

49. "Anap 2. Şehircilik hamlesi başlıyor", *Sabah* 24 Şubat 1995.

50. "Başkanlar ve Çözümleri", *Milliyet*, 24 Mart 1994.

51. "Başkanlar ve Çözümleri", *Milliyet*, 24 Mart 1994.

52. "Zülfü yine birinci, Refah dördüncü", *Sabah*, 1 Mart 1994.

su partinin oyları eritmeye çalışılmıştır.⁵³ Bu bağlamda, medyada RP aleyhine ötekileştirici bir tehdit söylemiyle birlikte, İslami bir kuruluştan “büyük miktarda para almak”, “kaçak gecekondular”,⁵⁴ “PKK ile işbirliği”⁵⁵ gibi haberler odak noktası yapılarak toplumsal değer yargıları yönlendirilmeye çalışılmıştır. Ardından da, hala oyların düşmediği görülünce, şişirilmiş anketlerle “tutum oluşturma” bağlamında, “İstanbul’da Zülfü rüzgârı”, “Zülfü arayı açıyor”⁵⁶ gibi manşetlerle oyları bir partide toplamaya dönük kampanya yürütülmüştür.

1994 yerel seçimlerin tüm Türkiye’de galibi RP olmuştur. Türkiye’nin iki büyük şehri olan İstanbul ve Ankara’da belediye başkanlıklarını RP kazanmıştır. Türkiye genelindeki oyların yüzde 22,40’ını RP, yüzde 21,79’unu ANAP, yüzde 19,68’ini SHP, yüzde 15,88’ni DYP, yüzde 11,23’ün DSP almıştır. İstanbul’da ise yüzde 25,19’unu RP, yüzde 22,14’ünü ANAP, yüzde 20,30’unu SHP, yüzde 15,46’sını DYP, yüzde 12,38’ini DSP almıştır. RP İstanbul ilçe belediye seçimlerinde de öne geçmiş, merkez ilçelerin 14’ünde seçimi kazanmıştır. Geri kalan ilçelerden dokuzunu SHP, ikisini DSP, ikisini de CHP kazanmıştır. İstanbul’da seçim öncesi kamuoyu yoklamalarında Erdoğan’a herhangi bir şans tanınmazken, seçimi kazanması Türkiye siyasal hayatı için de bir dönüm noktası olmuştur.

1994 yerel seçimlerinde RP’nin büyükşehirlerde kazandığı seçimler, partinin siyasal yükselişini hızlandırmıştır. Bu bağlamda RP’nin 1995 milletvekili seçimlerinde oy oranı Türkiye genelinde yüzde 21,38 iken, İstanbul’da yüzde 23,93’e yükselmiştir. İstanbul’da ANAP 1995 genel seçimlerinde yüzde 21,98, Demokratik Sol Parti (DSP) yüzde 18,33, DYP yüzde 15,39,

CHP yüzde 11,64, MHP 3,70, Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) yüzde 3,64 oy almıştır.

PROJE TEMELLİ VAATLERDEN KENT YÖNETİMİ SÖYLEMİNE: 1999 YEREL SEÇİMLERİ VE POPÜLİZM

1999 yerel seçimlerinde “kent yönetimi”ne dönük tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri, 1994’ten itibaren İstanbul’da yoğun olarak projelerin mevcut belediye başkanları tarafından sürdürülmesidir. Dolayısıyla özellikle muhalefet partilerinin projelerden daha çok yönetim felsefesini sorgulamaları doğaldı. Ayrıca, dünyada da kent yönetimleri ile ilgili yerel demokratikleşme bağlamında yönetim tartışmalarının da yoğunlaştığı bir dönemdir. Bu dönemin ikinci bir özelliği, kent yönetimi açısından muhalefeti temsil eden adaylar proje belediyeçiliğinden daha çok oy alamaya dönük popülist söylemleri gündeme taşımışlardır. Üçüncü bir söylem alanı, kimlik siyasetine dönük özellikle laiklik temelli “ötekileştirme” siyasetidir.

18 Nisan 1999’da yerel seçimlerle genel seçimler 1963 yılından sonra ikinci defa aynı gün yapılmıştır. 1999 seçimlerinin İstanbul açısından en önemli yanı, seçilmiş belediye başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın okuduğu bir şiir yüzünden ceza almasının ardından, belediye başkanlığını bırakmak zorunda kalmasıdır. İstanbul, hem yerel hem de genel seçimlerde rekabetin en yoğun olarak yaşandığı şehirdir. Yerel seçimlerde RP, İstanbul’da Erdoğan’dan sonra belediye meclisi kararıyla başkan olan Ali Müfit Gürtuna’yı aday göstermiştir. ANAP, Ali Talip Özdemir’i; CHP, işadamı Adnan Polat’ı; MHP, bir kez daha Ahmet Vefik Alp’i; DYP, Yalçın Özer’i; DSP, Zeke-riya Temizel’i İstanbul için aday göstermişlerdir. 1994 yılından itibaren yükselen “Milli Görüş

53. Bkz. Anketler sandığı etkiliyor mu?”, *Sabah*, 16 Şubat 1994; “Anketlerin hepsi değişecek”, *Sabah*, 17 Şubat 1994.

54. “Refah’ta şok”, *Sabah*, 18 Şubat 1994.

55. “Refah Partisi’nin PKK’dan daha bölücü”, *Sabah*, 13 Şubat, 1994; “Ecevit Refah Savaşı”, *Sabah*, 15 Şubat, 1994.

56. “SHP umutlandı”, *Sabah*, 16 Şubat, 1994.

Parti Adı	1999 YEREL SEÇİMLERİ			1999 GENEL SEÇİMLERİ	
	İSTANBUL		TÜRKİYE	İSTANBUL	TÜRKİYE
	Belediye Başkanlığı	İl Genel Meclisi	İl Genel Meclisi		
ANAP	22,4	18,1	15,1	15,8	13,2
CHP	13,9	12,1	11,1	9,6	8,7
DSP	20,2	24,1	18,7	29,7	22,2
DYP	3,8	5,4	13,2	5,4	12
FP	27,5	24,5	16,5	21,3	15,4
HADEP	2,6	3,4	3,5	4,0	4,7
MHP	7,3	8,8	17,1	10,1	18

Belediyeciliği” bu seçimlerde de yükselerek devam edecektir. Ali Müfit Gürtuna, her ne kadar “Milli Görüş” geleneğinden gelmeseyse de bu süreçte FP’den aday olarak söz konusu ivmeyi sürdürmüştür. Seçim afişlerinde kullandığı “vefalı ve dürüst” sloganı, Gürtuna’nın Milli Görüş geleneğinden gelmediği halde şartların zorlamasıyla bu partiden aday olduğunu gösterir mahiyettedir. Erdoğan, hapis cezasını çekmeye başlamadan önce, Gürtuna’ya kefil olduğunu belirtmiş ve halktan “Faziletli” adaylara sahip çıkmasını istemiştir. Gürtuna, İstanbul için Avrasya Koridoru, Fuar ve Kongre Şehri, Çevre Dönüşüm, Kentsel Tasarım ve Kent Bilgi Sistemi gibi başlıklarda projeler vaat etmekteydi. Ayrıca Gürtuna kentte yönelik vizyonunu “2023 Konsept Projeleri” bağlamında çerçevlendirdiği dikkate alındığında bir anlamda bugün için AK Parti belediyeciliğinde kullanılan söylemlerin üzerinden bir süreklilik ve devamlılık kurmak mümkündür.

Ali Talip Özdemir’in projeleri yerel siyasetin konularından daha çok merkezi hükümetin görev alanına giren konularda yoğunlaşmıştır. Sağlık sigortası bunlardan en önemlisidir. Ayrıca ulaşım, ekme ve diğer belediye hizmetlerinin ücretsiz ya da yarı ücretine sağlanacağı gibi vaatlerin oy almaya dönük popülist söylemler olduğu açıktır.⁵⁷

57. “İstanbul kurtulur! Yeter ki bu şehri, bilen yönetsin”, *Cumhuriyet*, 15 Mart 1999.

CHP adayı Adnan Polat’ın seçim vaatleri arasında dikkat çeken konulardan biri “kent evi” olarak tasarlanan ve daha çok “Halk Evleri”ni andıran projelerdir. Ayrıca, Polat projelerden daha çok ideolojik bir çerçeveleme bağlamında kimlik siyasetini öne çıkararak, İstanbul’u “Atatürk’ün istediği ve gösterdiği bir yolda” dizayn edeceğini belirtmektedir.⁵⁸ Yine Polat’a göre İstanbul’un seçimi “Atatürk Türkiye’sinin demokrasi ve laiklik sınavı”dır.⁵⁹ Polat İstanbul’u “dincilerin kalesi” olarak görmektedir. Dolayısıyla da her ne suretle olursa olsun İstanbul’da seçim geri alınmalıdır.⁶⁰ DSP adayı Zekeriya Temizel’in en önemli projesi, 1994 seçimlerinde de çokça dile getirilen, deniz altından geçirilecek tüp geçit projesidir.⁶¹ MHP adayı Vefik Alp, kendisinin diğer adaylardan farklı olduğunu düşünmekte, bu düşüncesini de sahip olduğu seçim projelerinin bilim ve sanata dayandığı iddiasına dayandırmaktadır. Örneğin komşusunun güneşini kesen binalara imar izni vermemek gibi projeler bu bağlamda dikkat çekmektedir.⁶²

1999 genel seçimlerinin sonucuna bakıldığında, DSP ve MHP’nin dönemin konjonktürü-

58. “CHP’nin Bildirgesi”, *Cumhuriyet*, 13 Mart 1999.

59. “CHP’nin Bildirgesi”, *Cumhuriyet*, 13 Mart 1999.

60. “Yeni İş Olanakları Yaratılacak”, *Cumhuriyet*, 25 Mart 1999.

61. “3 İstanbul”, *Sabah*, 19 Mart 1999.

62. “İstanbul Adayları 3. Köprü’ye Karşı”, *Milliyet*, 15 Mart 1999.

nün de etkisiyle oylarını yükseltmişlerdir. Oylarını yükseltmelerindeki en önemli etken Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmesidir. Genel seçimlerde geçerli oyların yüzde 22'si DSP, yüzde 18'i MHP, yüzde 15 FP, yüzde 13'ünü ANAP, yüzde 12'sini ise DYP almıştır. CHP yüzde 9'luk oy oranı ile barajın altında kaldığı için parlamentoda temsil edilememiştir. Hem büyükşehir hem de diğer belediye başkanlıklarında ise FP birinci parti olarak yerel seçimleri göğüslemiştir. Belediye başkanlığı seçimlerinde İstanbul'da FP'nin adayı Gürtuna geçerli oyların yüzde 22'sini alarak belediye başkanı seçilmiştir. İkinci sırada ANAP'ın yüzde 18, DSP'nin yüzde 16 ve CHP'nin ise yüzde 14 oy oranı vardır.

İSTANBUL'DA AK PARTİ BELEDİYECİLİĞİ VE YEREL KALKINMA DÖNEMİ

Türkiye siyasal hayatı açısından 2002 yılı bir dönüm noktasıdır. Bu seçimle birlikte eski siyaset biçimi tasfiye olurken, yeni kurulan bir parti 3 Kasım 2002 tarihinde, ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiştir. Bu tasfiyenin en önemli nedeni siyasetin kısır gündelik çekişmeler üzerinden değer üretmemesi ve sonuçta da istikrarı yakalayacak bir yönetim mantalitesini hayata geçirilememesidir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hem genel yönetimde hem de yerel belediyecilikte sürekli artan bir oranda oy alarak bu güne kadar Türkiye'yi yönetecektir. 2002 yılında AK Parti'nin seçim başarısının ardında muhakkak Erdoğan'ın İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı döneminde üretmiş olduğu siyasal mirasın büyük bir payı vardır. Çünkü Erdoğan'ın siyasal söylemini üzerine oturttuğu pratikler belediye başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği projeler üzerinden kolaylıkla temellendirilebilmektedir. Daha somut bir ifadeyle yerel üzerinden gerçekleştirilen ve başarılan vizyon, genel siyasete

taşınması halktaki inandırıcılığı kalıcı kılmıştır. Bu anlamda İstanbul'da teste tabi tutulmak diğer siyasal parti ve aktörlerin siyasal geleceği için önemli hale gelmiştir.

2004 İstanbul belediye başkanlığı için belirlenen isimlere bakıldığında partilerin İstanbul üzerinden görünürlük sağlamaya çalıştığı açıktır. Ancak 2004 İstanbul yerel seçimlerini baştan AK Parti'nin kazanacağına yönelik inancın ağırlığından dolayı seçim sakin geçmiştir. CHP, eski Kocaeli belediye başkanı ve söz konusu dönemde milletvekili olan Sefa Sirmen'i AK Parti, Kadir Topbaş'ı, DSP eski ekonomi bakanı Masum Türker'i, DYP, daha önceden birkaç kez MHP'den belediye başkan adayı olan Ahmet Vefik Alp'i, MHP ise DYP'de milletvekilliği ve bakanlık yapmış olan Meral Akşener'i İstanbul'da aday olarak açıkladılar. Saadet Partisi, İstanbul'da aday olarak Mukadder Başgeçmez'i, ANAP ise Pınar Türenç'i tercih etmiştir.

2000'li yılların yerel yönetimler açısından önemi adayların seçildikten sonra vaatlerini ne kadar gerçekleştirdiklerinin daha çok ve şeffaf bir şekilde görülmesine imkân tanıyan yasal düzenlemelerin yapılmasıdır. Stratejik planlama, performans programı, mali saydamlık, faaliyet raporu hazırlama, performans dayalı bütçeleme, yeni hesap verme sorumluluğu çerçevesi ve internet ve bilişim teknolojilerinin daha yaygın kullanılması gibi gelişmeler bu hususta etkili olmuştur. Siyasal partiler de yerele ilişkin söylemlerinde bu unsurların izini görmek mümkündür.

AK Parti'nin tüm Türkiye'de olduğu gibi İstanbul'da da seçimi kazanacağı baştan anlaşıldığı için tüm siyasal partilerin ortak söylemi AK Parti'ye yoğunlaşmıştır. Hatta küçük partiler "Demokratik Güç Birliği" temelinde ittifak yapmanın yollarını aramışlardır.⁶³ Dolayısıyla bu seçimin önemli özelliklerinden biri İstanbul için partilerin projeye odaklanmaktan daha çok, AK

63. "Demokratik Güç Birliği'nin Adayları Belli Oldu", *Radikal*, 21 Şubat 2004.

Parti'nin genel politikalarını eleştiren bir tercih üzerinden seçimlere hazırlanmalarıdır.

AK Parti'nin İstanbul yerel seçim kampanyası Kadir Topbaş'tan daha çok Erdoğan üzerinden yürütülmüştür. Genellikle Erdoğan'ın fotoğraflarının bulunduğu seçim kampanya afişlerinde "İstanbul için Aşkla Yola Çıktık", "Her şey İstanbul İçin" gibi sloganlar bulunmaktaydı. Ancak AK Parti'nin yerel seçim söyleminin ana çerçevesini ise "yerel Kalkınma hamlesi Kadir Topbaş'a ilişkin medya ve rakipleri tarafından en büyük eleştiri, kendisinin geçici ve "emanetçi" olarak aday gösterildiği şeklindeydi. AK Parti içinden çıktığı gelenek dikkate alındığında, ulaşım, çevre, çöp ve su gibi genel konularda bir tecrübenin oluştuğu düşüncesindedir. Yapılması gereken İstanbul'u dünyadaki metropol kentlerle yarışır hale getirebilmektir. Bu bağlamda, Kadir Topbaş bu seçimlerde daha çok İstanbul'un turizm ve kültür kenti olma yönüne odaklanmıştır. Bu kapsamda, Topbaş'ın İstanbul'un fuar ve kongre merkezi olması yönündeki idealini de seçim konuşmalarında sıkça dile getirmiştir.⁶⁴

CHP yerel seçimlerde bir taraftan Anadolu Müslümanlığı gibi söylemlerle daha geniş toplumsal kesimlere ulaşılmaya çalışılırken, diğer taraftan İstanbul adayı Sefa Sirmen'in "Türbanlı eş hiç güzel bir görüntü değil" gibi açıklamalarla kimlik ve ötekileştirme siyasetinden de medet ummuştur.⁶⁵Sefa Sirmen'in bu açıklaması, CHP'nin tüm Türkiye için "CHP'ye oy vermemenin Türkiye'yi karanlığa mahkum etmek olacağını, solda birliğin ise CHP çatısı altında gerçekleşebileceği, tüm yurttaşların seçimlerde laik cumhuriyeti koruma ve kollaması gerektiği" şeklindeki seçim stratejisinin bir parçasıdır.⁶⁶

CHP adayı Sefa Sirmen, seçim çalışmalarında rakibinin Erdoğan olduğunu söyleyerek, Topbaş'ı önemsemez bir tutum sergilese de, AK Parti Sefa Sirmen'in daha önceden Kocaeli Büyükşehir

Belediye başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği icraatlarını tartışmaya açmış ve Sirmen'in bu dönemle ilgili yolsuzluklarından dolayı suçlandığını gündemde tutmuştur. Sefa Sirmen'in, seçim süreci boyunca kullandığı söylem ve ileri sürdüğü vaatlerinin analizinden üç temel konuyu öncelediği ortaya çıkmaktadır: İstanbul'da yaşanması muhtemel depremle mücadele, sosyal belediyeçilik ve gücün AK Parti'de toplanması endişesi. Bu bağlamda, CHP aralarında DİSK, TÜRSAB, TEMA Vakfı ve Yol-İş Sendikasının da bulunduğu çok sayıda sivil toplum örgütü temsilcisinin katıldığı bir toplantıyla AK Parti'ye karşı bir ittifak oluşturmaya çalışmıştır.⁶⁷

Sefa Sirmen'in projelerinde dikkat çeken konulardan birisi 3. Köprüyü yapıp altından, raylı sistemi geçireceklerine dönük vaadidir.⁶⁸ Bu bağlamda, bugün CHP'nin 3. Köprü konusundaki tutumu ve söylemleri dikkate alındığında yerel vizyon açısından sürekliliği olan bir kent tasavvuru ortaya çıkaramadığı açıktır. Daha önceden MHP'den birkaç kez belediye başkan adayı olan, ardından Genç Parti'ye geçen, bu seçimde de DYP'den aday olan Ahmet Vefik Alp'in projelerinde, Haliç'in altına otopark, Birinci Ordu Komutanlığı binasını yedi yıldızlı otele çevirmek gibi projeleri dikkat çekmektedir.⁶⁹

AK Parti tüm Türkiye genelinde gösterdiği başarısını İstanbul'da da göstermiştir. AK Parti geçerli oyların yüzde 45'ni almış ve Kadir Topbaş büyükşehir belediye başkanı olmuştur. CHP ise ikinci parti olarak geçerli oyların yüzde 29'unu almıştır. SP geçerli oyların 5,40'ını alarak üçüncü parti olurken, DYP 4,88, MHP ise 4,09 oy almıştır. Yerel seçimlere İstanbul'da sandığa gitmeyenlerin oranı yüzde 32'dir. 2007 genel seçimlerinde de AK Parti İstanbul'daki üstünlüğünü artırarak devam ettirmiştir. Bu bağlamda AK Parti yüzde

64. "Hayali İstanbul'u Paris Yapmak", *Milliyet*, 7 Mart 2004.

65. "Sirmen: Türbanlı Başkan Eşi Hoş Değil", *Milliyet*, 11 Mart 2004.

66. "Partiyi Cezalandırmak Yanlış", *Cumhuriyet*, 2 Mart 2004.

67. "Partiyi Cezalandırmak Yanlış", *Cumhuriyet*, 2 Mart 2004.

68. "Sirmen Seçim Stratejisini Belirledi", *Cumhuriyet*, 29 Şubat 2004.

69. "Ahmet Vefik Alp Seçim Projeleri", http://ahmetvefikalp.com/ornek_projeler.html

Parti Adı	2002 GENEL SEÇİMLERİ		2004 YEREL SEÇİMLERİ			2007 GENEL SEÇİMLERİ	
	İSTANBUL	TÜRKİYE	İSTANBUL		TÜRKİYE	İSTANBUL	TÜRKİYE
			Belediye Başkanlığı	İl Genel Meclisi	İl Genel Meclisi		
AK PARTİ	37,2	34,3	45,3	42,4	41,7	45,2	46,6
ANAP	4,6	5,1	1,2	2,9	2,5		
BBP	0,8	1	0,5	0,8	1,2		
CHP	24,1	19,4	28,9	25,8	18,2	27	20,9
DEHAP	5,5	6,2					
DSP	1,1	1,2	1,4	1,8	2,1		
DYP	3,6	9,5	4,9	4,3	10		
Genç Parti	8,2	7,2	3,4	3,9	2,6	3,8	3
MHP	5	8,4	4,1	5,4	10,5	10,4	14,3
Saadet Partisi	3,8	2,5	5,4	6,5	4	3	2,3
SHP			3,6	4,9	5,2		

45,16 oranında oy oranı ile Türkiye ortalamasına yakın bir sonuç elde etmiş ve 80 milletvekilinin 39'unu kazanmıştır. CHP ise 26,9 oy oranı ile 22 milletvekili, MHP yüzde 10,44'lük oranla 7 milletvekili kazanırken, bağımsızlar ise 5,87'lik oy oranı ile 2 milletvekilliğini kazanmışlardır.

2009 seçimlerinde AK Parti 2004 yılında başlattığı “yerel kalkınma” hamlesini bu seçimde bir ileri boyuta taşıyarak yerel vizyonun merkezine “Marka Şehirler için Ak Belediyeler” sloganını yerleştirmiştir. AK Parti'ye göre marka şehirlerin oluşturulmasıyla birlikte İstanbul New York'la, İzmir Milano'yla, Ankara Frankfurt'la Kayseri Münih'le, Antalya Cannes'la yarışacak hale gelecektir. AK Parti 2009 yerel seçimlerine daha rahat bir atmosferde girmiştir. Çünkü 2004'te başladığı yerel kalınmada belirli bir mesafeyi kat ettiği düşünülmektedir.⁷⁰

Topbaş bu seçimde “estetik ve kimlik” ağırlıklı projeleri gündeme taşımıştır. Topbaş, İstanbul'un en önemli sorunun ulaşım olduğundan hareketle bu alana ağırlık vereceklerini belirtmiştir. İETT'nin özelleştirileceğini vadeden Topbaş, metro hatlarını genişletmek ve deniz ulaşımını geliştirmek için büyük yatırımlı projeler yürüttüklerini açıklamıştır. Topbaş, seçim vaatlerini

70. “Ak Belediyeler Marka Şehirler”, *Sabah*, 9 Mart 2009.

daha çok devam eden projeler üzerinden sürdürmüş ve 5 beş yıllık süre içerisinde ulaşım yapılan yatırımları öne çıkarmıştır. Topbaş bu anlamda seçim çalışmalarını moral üstünlük bakımından rahat bir süreçte yürütmüştür. Çünkü halkta oluşturduğu güven ve iktidarla aynı partiden olması ve Erdoğan'ın desteğini tam arkasında hissetmesi, seçmen açısından avantajlardı.⁷¹ Ayrıca, her ne kadar medyada ve genel siyasi atmosferde Kılıçdaroğlu rüzgarı esse de, Kılıçdaroğlu'nun söylemleri üzerinden Kadir Topbaş kolayca söylem üstünlüğünü ele geçirmekteydi. Örneğin Kılıçdaroğlu'nun kadınların hesabına 600 TL'lik maaş yatırma vaadini, geçmişte belediyenin öğrencilere verdiği bursu, CHP'nin mahkeme kararıyla engellemesini gündeme getirerek kolayca savuşturabilmekteydi.⁷²

AK Parti'nin “marka belediyecilik” sloganına CHP “çağdaş belediyecilik” söylemi ile karşılık vererek, “sosyal demokrat belediyecilik” anlayışını seçim çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir.⁷³ İstanbul adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nun İstanbul için uygun bulduğu slogan “İstanbul aşkımız,

71. “İstanbul başkanını arıyor”, *Yenişafak*, 28 Şubat 2009.

72. *Milliyet*, 25 Mart 2009.

73. “Sosyal demokrat yerel yönetimler için haydi seçime!..”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 2009.

Parti Adı	2009 YEREL SEÇİMLERİ			2011 GENEL SEÇİMLERİ	
	İSTANBUL		TÜRKİYE	İSTANBUL	TÜRKİYE
	Belediye Başkanlığı	İl Genel Meclisi	İl Genel Meclisi		
AK PARTİ	44,7	40,1	38,4	49,4	49,8
CHP	37	33,5	23,1	31,3	26
DP	0,5	0,9	3,8	0,4	0,7
DSP	1,3	2,5	2,9	0,2	0,3
DTP	4,5	4,6	5,7		
HAS PARTİ				0,7	0,8
MHP	5	7,3	16	9,4	13
SP	4,9	7,3	5,2	1,6	1,3
DIĞER	0,5	1,3	1,4	0,9	0,7

hizmete hazırız” şeklindeydi. Kılıçdaroğlu, İstanbul’da proje temelli vaatlerden daha çok, genel söylemler üzerinde durmuştur. “sıfır yoksulluk” söylemi daha çok sosyal demokrat belediyeciliğin sosyal yönü için öne çıkarılırken, dünya ekonomik krizinin tetiklediği Türkiye ekonomisinin durumu üzerinden de ekonomik krize vurgu yapmıştır. İstanbul’da CHP, parti merkezli değil aday merkezli bir kampanya yürütmüş, ancak, seçim vaatleri yerelden daha çok genel siyasetin konusuna odaklanmıştır.⁷⁴ Kılıçdaroğlu’nun daha önceden yolsuzluk dosyaları üzerinden inşa ettiği siyasal algı üzerinden kazandığı popülarite, İstanbul seçimlerinde kullanılmaya çalışılmıştır. Gürsel Tekin’in İstanbul özelinde siyasete getirdiği hareketlilik, ilgi çekicilik, halka açılım ve örgütlenme çabaları Kılıçdaroğlu’nu İstanbul seçimlerinde CHP’nin oyunu yükseltmiştir. Ancak, İstanbul’u tanımaması ve dolayısıyla da “ithal aday” söylemleri, Kılıçdaroğlu’nun İstanbul’la ilgili çeşitli gafflarıyla birleşince beklenen oy patlaması da yaşanmamıştır.

Kılıçdaroğlu “34’te 34 proje” başlıklı seçim bildirgesinde 80 kilometrelik metro hattı, toplu taşıma ücretlerinin 1 liraya düşürülmesi, yoksul ailelere 600 liralık maaş, her evde bir sigortalı kişi, yoksul ailelerin doğalgaz ücretlerinin yarısı-

nın tahsil edilmesi, bilişim vadisi oluşturulması gibi projeleri açıklamıştır.⁷⁵ Ancak özellikle yoksul ailelere yönelik yapılacak yardımlar yerel siyasetin alanından daha çok merkezi hükümetin politika alanına girdiği için inandırıcılığı konusunda tartışmalar yoğunlaşmıştır. Ayrıca partinin “çarşaf” ve “Kuran Kursu” açılımı çokça tartışıl-da, siyasette yeterli karşılığını bulamamıştır.

AK Parti ve CHP arasında geçen 2009 İstanbul yerel seçimlerinin sonucuna bakıldığında, AK Parti adayı Kadir Topbaş, yüzde 44,35’lik oy oranı ile tekrar belediye başkanı seçilmiştir. CHP’nin adayı Kemal Kılıçdaroğlu ise, CHP oylarını Türkiye ortalamasının üzerine çıkararak yüzde 36,80’lik oy oranı ile ikinci sıraya yerleşmiştir. İstanbul’da MHP adayı yüzde 5,15 oy alırken, SP yüzde 4,92, DTP ise 4,64 oy almıştır.

AK Parti’nin yerel vizyonuna ilişkin İstanbul’a yönelik en yoğun projelerin açıklandığı dönemlerden bir 2011 genel seçimleri olmuştur. Bu seçim sürecinde en çok dikkat çeken ve Erdoğan’ın uzun süre beklenti oluşturarak büyük bir basın toplantısı ile açıkladığı “çılgın proje” İstanbul’un tarihi açısından önemli bir projeydi. “Kanal İstanbul” adındaki “çılgın proje”, İstanbul’un

74. “Borç 2 Milyar Dolar”, *Hürriyet*, 23 Şubat 2009.

75. “İstanbul için ‘34’te 34 proje’yi açıkladı”, *Milliyet*, 4 Mart 2009

batı tarafında Karadeniz ile Marmara'yı birbirine bağlayan yeni bir kanalın açılması şeklinde planlanmıştı. AK Parti'nin İstanbul için planladığı diğer önemli bir projeler, hem Anadolu hem de Avrupa yakasında iki yeni kentin kurulması, İstanbul'a üçüncü uluslararası hava alanının inşa edilmesi, üçüncü Boğaz Köprüsü'nün tamamlanması, kıtaları deniz altından birleştiren raylı sisteme ek olarak tekerlekli araçlar için de tüp geçitinin inşa edilmesi, Galataport ve Haydarpaşaaport projelerinin hayata geçirilmesi gibi projelerdi.

30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİNİ BELİRLEYEN DİNAMİKLER

Kuşkusuz her seçim, vaatler ve projelerin dışında söz konusu dönemin şartları tarafından da şekillenir. 30 Mart yerel seçimlerini vaatler ve projelerin ötesinde önemli kılan üç unsur bulunmaktadır. Bunlar, önem sırasına göre, 17 Aralık'ta yargının siyasete yönelik müdahalesi ve "paralel yapı" tartışmaları, terör sorununda devam eden "çözüm süreci" ve "ihtiyatlı iyimserlik" ve son olarak "Taksim Gezi Parkı eylemleri" ile birlikte ortaya çıkan yeni siyasal ve toplumsal pozisyonlardır.

30 Mart 2014 yerel seçimleri, modern Türkiye tarihinin en sert seçimlerinden biridir. Bu seçimler, tüm partiler açısından "bir referandum" havasında sürdürülmektedir. Tam bu nedenle siyasi partiler, yerel yönetim proje ve tekliflerini öne çıkarmaktan daha çok, genel ülke politikalarına odaklanmış durumdadır.

Seçim öncesinde, 17 Aralık'ta, yargının siyasal alana yönelik vesayet girişimi, yerel seçimi "normal sürecinin" dışına taşımıştır. Bu vesayet girişimi, eski vesayetçi yapılarla etkileşim içerisinde hareket eden "yeni bir örgütsel yapı" üzerinde ortaya çıkmıştır. Güç birliği üzerinden şekillenen bu ittifak, siyaseti itibarsızlaştırmaya ve "siyasal iktidara yönelik sürekli bir güvensiz-

lik ortamı" inşa etmeye çalışmıştır. Söz konusu itibarsızlaştırma girişiminin amacı, toplumsal alandaki çeşitli kimlik gruplarını çatışma noktasına çekmek ve en nihayetinde istikrarsız bir atmosferde 12 yıldır iktidarda olan AK Parti'yi iktidardan indirmektir.

İktidar partisinin "paralel yapı" olarak adlandırdığı "örgütsel ağ"ın 17 Aralık sonrası oluşturduğu seçim stratejisi, seçim çevrelerinde AK Parti'ye karşı en güçlü siyasal partinin desteklenmesi üzerine inşa edilmiştir. Özellikle Batı bölgelerinde AK Parti'nin karşısındaki en güçlü parti CHP olduğu için "ittifaklar" büyük oranda CHP'ye odaklanmıştır. Bu durum dikkate alındığında, CHP ve AK Parti üzerinden yaşanan polarizasyon yerel seçimleri bir referandum havasına sokmuştur. Ancak burada gözden kaçan husus, özellikle kutuplaşma üzerinden şekillenen seçim kampanyasının genellikle muhalefet aleyhine işlemesidir. Çünkü muhalefet sadece eleştirmeye odaklanacağı için seçmene yeni bir gelecek vaat edemeyecektir. İktidar ise 12 yıllık icraatlarının verdiği rahatlıkla seçmene ulaşacaktır.

Muhalefet grupları aynı zamanda kendisini daha çok Erdoğan üzerinden tanımlamaktadır. Ancak Erdoğan'ın icraatları ve hükümetin ekonomik başarısı öncelikle geniş toplum kesimlerinin odaklanacağı temel konudur. Ayrıca, Erdoğan'ın geleneksel merkez sağ, Kürt seçmenler ve diğer toplum kesimleriyle kurmuş olduğu ilişki düzeyi dikkate alındığında, referandum havasında geçen bir seçim sürecinde ortaya çıkacak sonuç muhalefet lehine işlemeyecektir.

30 Mart yerel seçimlerine etki eden ikinci önemli unsur, demokratik çözüm sürecidir. 17 Aralık süreci aynı zamanda Kürt sorununun barışçıl yollardan çözümünü amaçlayan "demokratik açılım" sürecini de etkileyebilecek bir siyasal atmosfer oluşturmuştur. Dolayısıyla, demokratik çözüm sürecini tüm zorluklara rağmen sahiplenen ve süreçten geri adım atmayan hükümete karşı yapılan operasyonun diğer bir tarafında yerel seçimler bulunmaktadır. Erdoğan hüküme-

tinin, 17 Aralık sürecine karşı anında sert müdahalelerle karşılık vermesi ve söz konusu darbe girişiminin çözüm sürecini hedeflediğini yüksek sesle dile getirmesi, burada yaşanacak bir kırılmayı engellemiştir. Özellikle Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve Abdullah Öcalan'ın da çözüm sürecine yönelik kararlı tutumu ve çözüm sürecini bir "seçim kozu" olarak kullanmamaları, seçim öncesi Kürt sorunu üzerinden yaşanabilecek yeni tartışmaları önlemiştir.

30 Mart yerel seçimlerine etki etmesi muhtemel bir diğer unsurda, Gezi Parkı eylemleri ile açılan yeni sosyo-politik zemindir. 17 Aralık sürecinin hemen ardından Gezi Parkı eylemlerinin sürdüğü günlerde başörtülü bir kadına yönelik gerçekleştiği iddia edilen saldırının tekrar gündeme taşınması söz konusu sosyo-politik zeminin canlılığına işaretir. Ne var ki Gezi Parkı eylemlerinin, seçim sonuçlarına önemli derecede etki edeceğine ilişkin yorumlara ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Gezi parkı eylemleri, siyasallık açısından hükümet karşıtı grupların bir siyasallaşma çabası olsa da, burada yaşanan, "melezleşme" değil, daha çok siyasal kimliğin görünür hale gelmesidir. Dolayısıyla Gezi protestolarında hükümet karşıtı grupların mobilizasyonu seçim sonuçlarına etkisi bakımından çok bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü Gezi Parkı eylemine taraftar ya da karşı olan grupların siyasal tercihleri, bu süreçten sonra farklılaşmayacaktır. Ancak bu sürecin ortaya çıkardığı siyasal dinamizm, kimlik gruplarının siyasal tercihlerini daha görünür kılmıştır.

30 Mart 2014 İstanbul Seçimleri: Partiler, Adaylar ve Kampanya

Türkiye'nin net bir özeti İstanbul, 2014 yerel seçimleri sürecinde hem iktidar hem de diğer muhalefet partileri açısından seçim yarışının merkezindedir. Çünkü İstanbul'un kaybedilmesi iktidar için sembolik açıdan büyük bir kayıp olacak ve kamuoyu tarafından geriye gidişin başlangıcı olarak okunacaktır. Muhalefet içinse, AK Parti'yi iktidardan indirmenin yolu İstanbul'un

"düşmesinden" geçmektedir. Bu anlamda, İstanbul, sembolik anlamlarının yanında, diğer ekonomik, siyasi ve kültürel olarak da seçmen kitlesinin devşirildiği bir yer olması açısından önemlidir. Sembolik anlamı, R. Tayyip Erdoğan'ın bu şehir üzerinden siyasetin basamaklarını tırmanmasıdır. Ekonomik, kültürel ve siyasal anlamı ise, İstanbul'un küçük bir Türkiye olarak tüm coğrafya ve toplum ile kurduğu ilişkidir. Ayrıca partinin hem yerel hem genel vizyonunun merkezinde olan 2023 hedefleri de şimdiye kadar İstanbul'daki mega projeler üzerinden sunulmuştur. Dolayısıyla da siyasette psikolojik bir üstünlük olan 2023 hedeflerinin gerçekleştirilmesi İstanbul ile doğrudan ilgilidir.

Muhalefet ise, Gezi Parkı eylemleri ile konsolide olan kent muhalefetini bu seçimde bir fırsat olarak görmektedir. Daha çok AK Parti'nin kent projelerine, muhafazakâr politikalarına ve "hayat tarzına müdahale" olarak yorumlanan açıklamalarına karşı ortaya çıktığı ifade edilen bu yeni muhalefet türü, beklenenin ötesinde bir etki yaratmıştır. Ortaya çıkan bu tepki genelde Türkiye siyasetini özelde de İstanbul seçimlerini değiştirme beklentisini oluşturmuştur. Muhalefet partileri bir fırsat olarak düşündükleri Gezi Parkı eylemlerini gündemde tutarak, burada biriken enerjiyi yerel seçimlerde kullanmanın yollarını aramışlardır. Özellikle 17 Aralık süreciyle birlikte hükümete yönelik muhalefet ittifakının genişleyerek, Gülen Cemaati'nin de Gezi eylemlerinde ortaya çıkan muhalefete eklenmesi, partiler için 30 Mart İstanbul seçimlerini daha da önemli hale getirmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi

AK Parti 30 Mart yerel seçimlerinin temasını "Büyük Medeniyet Yolunda: İnsan- Demokrasi-Şehir" başlığı ile açıklamıştır. Yerel siyasetin vizyonunu, 50-100 yıllık periyotlar üzerine inşa etmiştir. 2023 vizyonu bağlamında yapılacaklar, tek tek sayılmış, mega projelerin yanında mikro projeler çerçevesinde her ilde, ilçede ve mahallede

bulunması gereken tesisler ve kültür projeleri sıralanmıştır. AK Parti seçim beyannamesinde yeni hedefler “Katılımcı Belediyecilik”, “Kültürel Belediyecilik”, “Sosyal Belediyecilik”, “Çevre Dostu Belediyecilik”, “Hizmet Belediyeciliği” başlıkları altında toplanmıştır. Özellikle “Katılımcı Belediyecilik” ve “Çevre Dostu Belediyecilik” başlıkları altında değinilen yeni hedeflerin, Gezi Parkı olayları esnasında oluşan algıyı ortadan kaldırmayı amaçladığı söylenebilir. “Katılımcı Belediyecilik” başlığında, karar alma süreçlerine STK’lar başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerini dahil ederek demokratik belediyecilik unsuruna ağırlık verileceğinin altı özellikle çizilmiştir.⁷⁶

AK Parti belediyecilikte markalaşma çabasını, 1994’ten başlatmaktadır. AK Parti’nin Seçim Beyannamesinde de bu hususun altı özellikle şu şekilde çizilmiştir: “Yerel yönetimlerdeki dev dönüşüm, Recep Tayyip Erdoğan’ın 1994’te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmasıyla başlamıştır. 2001’de AK Parti’nin kurulması ve 2002’de iktidara gelmesinden sonra, 2004 yerel seçimlerinden başlayarak ülkemizin çok büyük bir bölümü AK belediyecilik ile tanışmıştır.”⁷⁷ Ayrıca, Erdoğan, İstanbul adayını açıkladığı toplantıda yaptığı konuşmada “İstanbul nice şehirlere, nice medeniyetlere öncülük ettiği kadar AK Parti’nin ilke ve ideallerini, proje ve hedeflerini de şekillendirmiş, bize öncülük etmiş, bize istikamet çizmiştir” sözleriyle AK Parti’nin yerel yönetim vizyonunu İstanbul üzerinden çerçevelendirmiştir.⁷⁸ Bu bağlamda AK Parti İstanbul özelindeki seçim çalışmalarını süreklilik ve tecrübe söylemi üzerine kurgulamaktadır. Beyanname sadece projeleri açıklamakla kalmayıp; son 12 yılda yapılan hizmetleri de etraflıca kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Beyanname İstanbul

“şehirlerin annesi” olarak ifade edilirken, İstanbul’un kalkınması, Türkiye’nin kalkınmasıyla eş görülmekte ve İstanbul’a yapılan yatırımlar diğer büyükşehirlere de örnek olarak gösterilmektedir.

Hatırlanacağı üzere AK Parti’nin İstanbul adayının kim olacağı 2013 yılı boyunca tartışıldı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığının, AK Parti tüzüğünde yer alan üç dönem sınırı sebebiyle meclise giremeyecek olan eski bakan ve önde gelen milletvekilleri için bir alternatif olarak görüldüğünün ve AK Parti’ye yeni katılan Numan Kurtulmuş gibi isimlerin de hesaplara dâhil olduğunun ifade edilmesiyle tartışmalar yoğunlaşmış, üç dönem hakkını dolduran eski Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ve Avrupa Birliği Bakanı ve Baş Müzakereci Egemen Bağış, AK Parti İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu ve hâlihazırdaki Belediye Başkanı Kadir Topbaş gibi isimlerin adaylıkları gündeme getirilmişti. Neticede AK Parti adaylarını anket sonuçlarına ve kamuoyu yoklamalarına dayanarak belirledi. Hem parti teşkilatı yoklamalarında hem de kamuoyu nezdinde en yüksek oyu alacak ve en çok istenen aday olarak Kadir Topbaş öne çıktı. Bunun üzerine 5 Aralık 2013 tarihinde Başbakan Erdoğan AK Parti’nin İstanbul adayının yeniden Kadir Topbaş olduğunu açıkladı.⁷⁹

AK Parti’nin mevcut adayı Kadir Topbaş, 2004 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı koltuğunda bulunmasının sağladığı avantajla rakiplerinden farklılaşmaktadır. İstanbul yerel seçim tarihinde üst üste belediye başkanı seçilen tek başkan olarak, söylemini “tecrübe” ve “güven” üzerine bina etmektedir. Geçmiş yıllardaki hizmetlerini ve yapılan projeleri öne çıkararak somut konular üzerinden halka ulaşmaktadır. Mevcut AK Parti seçmeni, Kadir Topbaş’ı ve hizmetlerini en genel anlamda takdir etmekte, yoğun bir eleştiriye tabi tutmamaktadır. Her ne kadar trafik sorununa köklü bir çözüm

76. “AK Parti Seçim Beyannamesi”, http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf s.9.

77. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf s.9

78. http://www.kadirtopbas.com.tr/HaberlerVeDuyurular/2013/12/1121/5_Aralik.

79. “AK Parti İstanbul Belediye Başkan Adayı Kadir Topbaş”, *Türkiye*, 5 Aralık 2013.

bulunmasa da, özellikle toplu ulaşım alanında Büyükşehir Belediyesinin yaptığı atılımlar halk tarafından beğeniyle karşılanmaktadır. Bir önceki dönemde açılan Metrobüs hattı günde on binlerce insanın hayatını kolaylaştırmakta, aynı şekilde, geçen yıl hizmete giren Kadıköy-Kartal metro hattı da dahil olmak üzere metro hatları da benzer bir etki oluşturmaktadır. 29 Ekim 2013'te Marmaray'ın hizmete girmesi, üçüncü köprü, 3. havaalanı gibi büyük projelerin devam etmesi, her ne kadar bunlar merkezi hükümetin projesi olsa da, insanların zihninde “proje belediyeciliği”ni somutlaştırmaktadır.

Kadir Topbaş, İstanbul için bugüne kadar 1448 projeyi hayata geçirdiklerini, 205 projenin devam ettiğini ve 508 projenin planlama ve ihale aşamasında olduğunu belirterek 2014 projelerini açıklamıştır. Topbaş, İstanbul'da kuraklık nedeniyle su sıkıntısının yaşanabileceğine dönük söylemlilere, 2071 yılına kadar temiz su konusunda sıkıntı yaşanmayacağını ve Paris gibi büyük şehirlerin hava kirliliğini tartıştığı bir dönemde İstanbul'un havasının temiz olmasını, İstanbul'un iyi yönetildiğinin bir işareti olarak sunmaktadır.⁸⁰

AK Parti'nin 2014 seçim stratejisinin en başında İstanbul'un mevcutta en önemli sorunu olan ulaşım bulunmaktadır. Ulaşım sorunu “her yere metro, her yerde metro” sloganı etrafında metro yapımı üzerinde odaklanmaktadır. 2004 öncesi 45 km olan metro, 2004-2013 arasında 141 km'ye ulaşmıştır. 2004-2019 arasında 400 km'ye ulaşacak olan metro hattı, 2019 sonrası ise 776 km daha yapılacaktır. Böylece dünyada New York'tan sonra en büyük metro ağına sahip ikinci kent İstanbul olacaktır. Ayrıca hava-ray ve teleferik hatları da ulaşımında alternatif olarak sunulmuştur.⁸¹ AK Parti'nin İstanbul projeleri arasında, mevcut devam eden planların ve mega projelerin tamamlanmasına yönelik vaatlerin yanında, büyük meydanlarda ücretsiz internet, ma-

halle aralarına çok katlı otoparklar, yeni büyük kent parkları bulunmaktadır.

Kadir Topbaş diğer adayları “tesadüf” ya da “macera” olarak görmekte ve adayların medya tarafından abartıldığını düşünmektedir. Katıldığı bir televizyon programında “sadece medyatik veya bir takım çevrelerin tetiklemeyle bu kent kaderine bırakılamaz”⁸² şeklindeki demeci bu durumun en net göstergelerinden biridir. Zaman zaman rakiplerinin vaatlerini de hedef alan Topbaş, Mustafa Sarıgül'ün trafik sorununu birkaç yılda çözeceği vadini makul bulmayarak, ulaşımın sadece İstanbul'da değil, dünyanın dört bir tarafında görülen bir problem olduğunu fakat İstanbul'un attığı adımlarla bu sorunu çözmeye öncü bir belediye olduklarını dile getirmektedir.

AK Parti, belediyecilikte markalaşma çabasını, Erdoğan'ın 1994'te başlayan belediye başkanlığından, başlatmaktadır. Yine, 2023 kent vizyonuna ilişkin prestij projelerini de İstanbul üzerinden gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla İstanbul, AK Parti'nin tüm seçim stratejilerinin merkezindedir.

AK Parti kendi aday belirleme sürecinde bir taraftan da CHP ve Sarıgül ilişkisini dikkatle takip etmiştir. Kılıçdaroğlu'nun 2009 yerel seçimlerinde İstanbul'da seçimi kaybetmesine rağmen, CHP'nin oy oranını 10 puan yükseltmesi AK Parti'nin bu seçimleri zorlu bir süreç olarak değerlendirmesini beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan Mustafa Sarıgül'ün adaylığının açıklanmasının ardından AK Parti, Sarıgül'ün adaylığını bir proje olarak ortaya çıkarıldığını düşündüğü için nispeten rahatladı. Dolayısıyla da Sarıgül'ün

80. “Kesintisiz suyun temeli atıldı, *Yeni Şafak*, 7 Mart 2014.

81. “Topbaş 2019'un İstanbul'unu açıkladı”, *Yeni Şafak*, 27 Eylül 2013.

82. “Kadir Topbaş siyaseti bırakacağı tarihi açıkladı”, *Radikal*, 13 Aralık 2013.

İstanbul üzerinden CHP Genel Başkanlığına oynadığını gündemde tuttu. Ayrıca, Sarıgül'ün adaylığının açıklanması sürecindeki kendi partisi içindeki tartışmaları referans göstererek, İstanbul'u yönetme becerisini sorunsallaştırdı.

Kadir Topbaş kampanya sürecinin başlarında görece daha yumuşak bir dil kullansa da, daha sonra Sarıgül'e karşı üslubunu sertleştirdi. Nitekim 17 Mart tarihinde Haliç Kongre Merkezinde projelerini açıkladığı toplantıda Sarıgül'ün tüm projelerini tek tek gündeme taşıyarak ilgili projelerin kendi yönetimi tarafından çoktan gerçekleştirildiğini belirtti. Topbaş, CHP'nin bir önceki seçimde olduğu gibi, sadece seçmeni etkilemeye dönük gerçekçi olmayan projeleri, süslü cümlelerle halka sunduğunu dile getirdi. Ayrıca, Sarıgül'ün kendi partisindeki sancılı adaylık süreci, önceden CHP'den yolsuzluk nedeniyle ihraç edilmesini, seçim meydanlarında seçmenle yaşadığı sorunları gündemde tutarak, Sarıgül'ün medya üzerinden oluşturduğu imajının sorgulanmasını sağladı. Ayrıca, Başbakan Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu'nun, üzerinde "Sarıgül" yazan yolsuzluk dosyasıyla çekilmiş fotoğraflarını meydanlarda göstererek Sarıgül'ün kendi partisi tarafından bile yolsuzlukla suçlandığını en üst düzeyde dile getirdi. İstanbul'da AK Parti'nin seçim kampanyasının Erdoğan merkezli sürdürülmesi, iki yönlü bir sonuç ortaya çıkarmıştır. AK Parti seçmeni, Erdoğan üzerinden mobilize etmek daha kolaylaşmıştır. Erdoğan'a mesafeli olan seçmen için, Kadir Topbaş'ın çok görünür olmaması kendisine bir çeşit dokunulmazlık kazandırarak AK Parti'ye mesafeli olan seçmen için tercih edilebilirliğini artırmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi

AK Parti'nin yapılan tüm seçimlerden aldığı oyu yükselterek çıkması, CHP'yi siyaseten her seçim döneminde kendi geleneğini de zorlayan bir arayışa itmiştir. Bu arayış özellikle merkez sağ siyasetten seçmen devşirme amacına matuf, "Kuran kursu ve çarşaf açılımı"nda olduğu gibi,

çeşitli sembolik ve pragmatik girişimlerle başladı. Ardından da 2011 genel seçimlerinde merkez sağdan bir çok siyasal figürü milletvekili adayı göstererek devam etti. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde ise, Ankara'da MHP'li Mansur Yavaş, Bursa'da merkez sağ geleneğinden Necati Şahin ve Hatay'da AK Partili Lütfü Savaş gibi adaylarla bu süreç bir adım daha ileri götürüldü.

CHP'nin özellikle bu yerel seçimdeki aday tercihi, CHP içinde ulusalcı gelenekte rahatsızlığa neden oldu. Ancak, partinin ulusalcı kanadı tarafından bu rahatsızlık dile getirilse de, en azından seçim sonrasına kadar bu rahatsızlık ertelendi. Sarıgül'ün İstanbul'da Büyükşehir Belediye Başkan adayı olarak gösterilmesi bu kesim nezdinde bu rahatsızlığın yeniden gün yüzüne çıkmasına neden oldu. Deniz Baykal ile CHP'ye başkanlık yarışına giren ve seçimi kaybeden Mustafa Sarıgül, hakkındaki yolsuzluk iddiaları sebebiyle parti disiplin kuruluna sevk edilmiş, ardından da 2005 yılında partiden ihraç edilmişti. Dolayısıyla parti içindeki Deniz Baykal ekibi Sarıgül'ün başkan adaylığına şiddetle karşı çıkmıştır.

Sarıgül'ün İstanbul'a aday gösterilmesi, AK Parti karşıtı kesimlerin ittifakı ve Kılıçdaroğlu'na yapılan baskının sonucudur. Şişli Belediye Başkanı ve Türkiye Değişim Hareketi lideri olarak, özellikle sermaye ve medya tarafından desteklenen, Sarıgül'ün CHP'ye tekrar dönmesi ve aday gösterilmesi parti içinde büyük tartışmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Sarıgül'ün adaylığına herkesin kesin gözüyle baktığı bir dönemde genel başkan yardımcısı Gürsel Tekin'in İstanbul için aday adaylığını ilan etmesi de bu tartışmaları derinleştirdi. 22 Aralık'ta CHP Parti Meclisi toplantısında Sarıgül'ün adaylığının kesinleşmesinin ardından, Gürsel Tekin durumu kabullenmiş gözükse de, parti içi bölünmüşlük görüntüsü alttan alta devam etti. Sarıgül ile ilgili parti içindeki tartışma, özellikle CHP'nin İstanbul'daki kalesi olarak bilinen Beşiktaş, Bakırköy, Kadıköy gibi ilçeler için aday belirleme sürecinde tekrar gün yüzüne çıktı. Şişli başta olmak üzere, CHP'nin

seçmen desteğinin yüksek olduğu ilçelerde Sarıgül'e yakın adayları kabul ettirmesi, Sarıgül'ün parti genel başkanı gibi hareket ettiği eleştirilerini beraberinde getirmiştir. Bu anlamda, CHP içindeki ulusalcı yapı, Sarıgül'ün bu hamlelerini seçim sonrası Parti başkanlığına geçmek için bir taktik olarak yorumlamaktadır. Sarıgül kampanyası süresince “sakın aklınıza gelmesin ki Sarıgül oy için konuşuyor. Sarıgül'ün yolu uzundur” gibi söylemleri de bu algıyı güçlendirmiştir.⁸³

AK Parti karşıtı kesimlerin ittifakı üzerinden Sarıgül'ün aday gösterilmesi, CHP'nin kazanmasından daha çok AK Parti'nin oy kaybetmesi üzerine bina edilen bir stratejinin sonucu olarak okumak mümkündür. Bu strateji 2014 yerel seçimlerinden daha çok 2015 genel seçimlerine bir hazırlık için bir başlangıç yürüyüşüdür. Çünkü AK Parti'nin oyunda anlamlı bir düşüş ve ardından AK Parti'nin kalelerinden birinin “düşmesi”, CHP'ye, gelecek seçimler için moral üstünlük sağlayacaktır. Dolayısıyla, parti içinde bir çok kişinin karşı çıkmasına rağmen, Mustafa Sarıgül'ün adaylığına en azından yüksek sesle karşı çıkılmaması bu düşüncenin en net göstergesidir.

Sarıgül seçim kampanyasını geniş bir danışmanlar ekibi ve ana akım medyanın bir kısmının özel ilgisi ile projelerden daha çok çeşitli taktikler üzerine bina etmiştir. Bu bağlamda, “Ötekisi Olmayan İstanbul” söylemini merkeze alarak, diğer adaylarla mümkün olduğu kadar tartışmaya girmekten kaçındığı izlenimi yaratmıştır. Popülist söylemleri merkeze alan, laik ve dindar seçmene farklı sloganlar üzerinden ulaşmayı deneyen Sarıgül, seçim kampanyasında Kadir Topbaş yerine doğrudan Tayyip Erdoğan'ı hedef alarak, Erdoğan karşıtı seçmenin dikkatini çekmeye çalışmıştır. Sarıgül'ün bu süreçte doğrudan Erdoğan karşıtı bir söylem tutturması, Gezi Parkı eylemleri ile ortaya çıkan siyasal ve toplumsal muhalefeti kendi yanına çekmenin bir yöntemi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü Gezi sürecinde ortaya

çıkan siyasal miras, daha ziyade Halkların Demokratik Partisi (HDP) adayı Sırrı Süreyya Önder tarafından temsil ediliyor gözükmektedir. Bu çerçevede “muhalefetin oylarını bölen adam” konumunda gösterilen Önder'e oyların kaymaması için Erdoğan üzerinden bir muhalefet stratejisi geliştirmek stratejik açıdan kayda değer bir adım olarak değerlendirilebilir.

Sarıgül'ün yürüttüğü seçim kampanyası proje temelli bir iletişim stratejisi yerine, “sevgi”, “özgürlük”, “değişim” ve “barış” gibi soyut idealeri öne çıkarmıştır. Bu bağlamda İstanbul için çok genel başlıklar üzerinden projelerini sıralayan Sarıgül, kent meydanları, yeni barajlar, ulaşımında metronun ağırlığının artırılması, bisiklet yolları, şehir müzeleri, öğrenci yurtları, şehir meydanlarında ücretsiz İnternet, atık suların arıtılması, hayvan barınakları gibi projeleri öne çıkarmıştır. Bu açıdan mega bir kent olan İstanbul'un sorunlarının çözümüne yönelik bir “prestij projesi”ne sahip olmadığı izlenimi vermektedir.

Halkların Demokratik Partisi (HDP)

30 Mart Yerel seçimleri öncesinde Abdullah Öcalan'ın tavsiyesi üzerine BDP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerindeki seçim başarısını Türkiye geneline yaygınlaştırmak amacıyla sol kimliği ile öne çıkan ikinci bir parti kurulması kararlaştırıldı. Bu stratejiye göre, BDP güçlü olduğu illerinde seçime girerken, diğer illerde HDP adıyla yeni kurulan partinin seçime girmesi planlandı. Hatta seçim sonrası dönemde projenin başarısına bağlı olarak iki partinin HDP çatısı altında birleşmesi ve Kürt siyasetinin etnik temelden sıyrılarak “Türkiyelileşmesi” öngörüldü.

İstanbul'da Kürt siyasi hareketini HDP temsil etmekte ve HDP, uzun tartışmaların ardından İstanbul adayını Sırrı Süreyya Önder olarak açıkladı. Öncelikle HDP'nin İstanbul seçimlerinde CHP ile seçim ittifakına gireceği söylentileri uzun süre basın gündemini meşgul etti. Gezi Parkı olaylarının öne çıkan isimlerinden Sırrı Süreyya Önder'in CHP ile seçim ittifakı için görüş-

83. “Derdim oy değil benim yolum uzun”, *Yeni Şafak*, 6 Mart 2014.

tüklerini fakat CHP'nin bu teklifi reddettiğini bildirmesinin ardından, konunun ayrıntıları da ortaya çıktı. Görüşmelere göre, CHP'li yetkililer, partinin zarar görmemesi için HDP'ye "gizli bir seçim ittifakı" teklif etmiştir. Ancak, söz konusu ittifakın gizli olmasından HDP rahatsızlık duyduğu için teklif olgunlaşmadan rafa kaldırılmıştır. Ancak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi CHP'li siyasetçiler ve aktörler Önder'i zaman zaman solun oylarını bölmekle suçlamışlardır.

2014 İstanbul seçimleri için yarış AK Parti ve CHP arasında geçmektedir. Ancak CHP'nin oy oranı, HDP'nin alacağı oya göre değişeceği varsayılmaktadır. Diğer partilerin İstanbul adayları ise, şehir siyasetinde neredeyse yok gibidir.

HDP'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı olan Sırrı Süreyya Önder, Gezi Parkı protestolarının ilk günlerinde ön plana çıkmıştı. Bu durumu seçim başarısına dönüştürmek isteyen Önder, seçim çalışmalarında sıklıkla Gezi protestolarını ve olaylar sırasında üstlendiği rolü hatırlatarak seçmenlerin dikkatini çekmeyi amaçlamıştır. Diğer adayların aksine herhangi bir proje sunmayıp seçilmesi halinde ilk olarak "inşaat odaklı" belediyecilik anlayışının yerine "insan odaklı" belediyeciliği benimseyeceğini vurgulayan Önder, yapımı devam eden üçüncü boğaz köprüsü ve üçüncü havaalanı gibi büyük ölçekli inşaat projelerini hemen durdurmayı vadedmektedir.

Önder, AK Parti ve CHP'yi neoliberal düzenin parçası olarak göstermekte ve bu iki partiyi birbirine yakınlaştırarak kendisini farklılaştıran bir seçim söylemi kurmaktadır. CHP'nin siyaseten söylediklerinde sosyal demokrat bir vurgu olmadığını özellikle vurgulayarak, CHP'nin hal-ı yoksul kesimleriyle sahici bir ilişki kuramadı-

ğının altını özellikle çizmektedir: "Bu neoliberal sistem halkın bağrında bir hançerse, bıçağı AKP, sapı CHP'dir" diyorum. Böyle de yapmak zorundayız çünkü CHP solun üzerindeki en büyük ipotek."⁸⁴ Önder, seçim çalışmalarını Kürt seçmenin daha fazla olduğu ilçelerde yoğunlaştırırsa da hemen hemen her ilçede seçim çalışmalarını esnaf ziyaretleri ve halk toplantıları ile sürdürmektedir. Sarıgül'ün Gülen Cemaatine yakın bir dil kullanması, CHP'ye giden Alevi toplumunun oylarının HDP'ye kayması gibi bir sonucu da ortaya çıkarması muhtemeldir. Önder ayrıca AK Parti'nin kent yönetimine ilişkin sert bir muhalefet yürütmektedir. Özellikle, kampanyasının seçime yaklaşan döneminde CHP'yi eleştirmeyi bırakan Önder kendi kitlelerini konsolide etme bağlamında söylemini daha çok AK Parti eleştirisi üzerine bina etmiştir.

SONUÇ YERİNE: İSTANBUL SEÇİMLERİNİN BELİRLEYİCİLİĞİ

Türkiye demokratikleşme tarihi açısından kuşkusuz bazı seçimler, diğerlerine göre daha büyük bir anlam taşımaktadır. Bunun nedeni, söz konusu seçimlerde sadece parti ya da siyasetçinin değişmesinin ötesinde, siyasal yapıda da önemli değişimlerin meydana gelecek olmasıdır. Bu yönüyle öne çıkan seçimlere bakıldığında hepsinin ortak özelliği, halkın vesayete karşı göstermiş olduğu kararlı tutumu yansıtmasıdır. Bu bağlamda, 1950, 1973, 1983, 1995 ve 2002 seçimleri, Türkiye siyasal hayatında ayrı bir öneme sahiptir. 1950 seçimleri, otoriter tek parti yönetiminden, çok partili demokratik sisteme geçişin kapısını aralamıştır. 1973 ve 1983 seçimleri ise, halkın vesayetçi ve dayatmacı yapılara meydan okuduğu seçimlerdir. Çünkü bu seçimler, askeri dar-

84. "Sırrı Süreyya Önder: Artık CHP'siz konuşmalar yapıyorum", *Radikal*, 11 Şubat 2014.

belerle kesintiye uğrayan demokratik sistemin yeniden inşası için, halkın, vesayetçilerin işaret ettiği partileri cezalandırdığı seçimlerdir. 1995 seçimleri ise, yine vesayetçi yapılar tarafından “ötekileştirilen” bir siyasal partinin (Refah Partisi’nin) halk tarafından sahiplenildiği bir seçim olması açısından önemlidir.

Bu zincirin devamı niteliğindeki 2002 seçimleri de statükocu ve vesayetçi yapıların her türlü siyaset dışı engellemelerine rağmen yeni kurulan bir siyasi hareketi (AK Parti) halkın sahiplenmesini sembolize etmektedir. Ayrıca bu seçimler, 1950’de başlayan çevrenin merkeze yöneliminin bir sonucu olarak “eski merkez”in kesin olarak kırılmasını ifade eder. 2002 sonrası seçimleri ise, her seçim döneminde eski yapıların gücünü yeniden kazanmasına yönelik çeşitli manevralarına rağmen, halkın “istikrarı” önecemesi ve “restorasyona” sahip çıkması anlamına gelmektedir.

Türkiye yerel siyasetine bakıldığında genelde Türkiye’de demokratik sistemin başlamasının ardından yerel seçimlerin daha çok tüm ülkeyi kapsayan genel sorunlar üzerinden tartışılması bir gelenek haline gelmiştir. Dolayısıyla da, iktidar partilerini hariç tutarsak, siyasal partiler yerel yönetimle ilgili politikalarını şekillendirme ihtiyacı bile duymazlar. Belli başlı büyük şehirlerde açıkladıkları programlar ise, daha çok konjonktürel şartların getirmiş olduğu zorlamalarla günü kurtarmaya dönük olarak hazırlanmaktadır. Bununla birlikte siyasal partilerin yerel yönetim vizyonu seçim dönemlerinde tartışılır ve seçimi kazanan partinin dışındaki adayların projeleri çoğu zaman bir dahaki seçime kadar gündeme bile gelmez.

Partilerin birçoğu, yerel yönetim ve proje belediyeçiliği söylemlerini ise büyükşehirler üzerinden, daha çok da İstanbul merkezli dile getirirler. Bunun en önemli nedeni ise, İstanbul’un hem yerel hem de genel seçimlerde, Türkiye’nin genel siyasetini temelden etkilemesidir. Bu bağlamda, 1963 yerel seçimlerinin ardından İstanbul seçimlerinin sonuçları Türkiye siyaseti ile paralellik gösterir. 1964 İstanbul belediye başkanlığı

seçimlerini AP kazanır, ardından 1965 yılı genel seçimleriyle Süleyman Demirel tek başına iktidar olur. Bu süreç 1968 yerel seçimlerinin ardından yapılan 1969 seçimlerinde devam eder ve AP hem İstanbul’da hem de Türkiye’de birinci parti çıkar. 1973 ve 1977 İstanbul yerel seçimleri de ülke siyaseti ile paraleldir. Ortanın solu tartışmalarının ardından kendini halka yaklaştıran CHP, bu dönemde yerelde ve genelde birinci parti olarak seçimlerin galibi olacaktır. 1984 yerel seçimleri ise bir önceki yıl yapılan genel seçimlerin yani ANAP’ın aldığı oyların bir teyididir. 1989 yerel seçimlerinde Nurettin Sözen’in seçimi kazanması 1992’de SHP’nin genel seçimde alacağı oylarının habercisi gibidir. 1995 seçimleri ise Milli Görüş geleneğinin yerel iktidarı olarak 1995 seçimlerinde ortaya çıkacak siyasal sonucun bir göstergesidir. 2000’li yıllarda, hem İstanbul hem de genel seçimler AK Parti’nin kazandığı seçimler olması bakımından da İstanbul ve genel seçim arasındaki ilişkinin bir teyidi mahiyetindedir.

2000’li yıllarla birlikte çevrecilik başta olmak üzere yerel sorunların tartışılması en temelde İstanbul üzerinden gerçekleşmiştir. Bunda kuşkusuz, AK Parti iktidarının yerel politikalarını ve mega projelerini İstanbul üzerinden gerçekleştirme çabasının payı vardır. Örneğin üçüncü köprü ya da Taksim meydanının düzenlenmesine yönelik planlar, kent muhalefeti ve diğer siyasal partiler tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak, geriye doğru İstanbul’a yönelik siyasal partilerin projeleri tarandığında, bugün için üçüncü köprü ve Taksim meydanının düzenlenmesi konusunda iktidarı eleştiren partilerin birçoğunun benzer projeleri savunduğu ortaya çıkar. Örneğin, 1994 ve 2004 yerel seçimlerinde SHP/CHP’nin İstanbul adaylarının üçüncü köprüünün yapılması konusunda vaatleri bulunmaktadır.

İstanbul seçimleri, özellikle AK Parti iktidarının ardından, iktidar ve muhalefet partileri için seçim yarışının merkezindedir. İstanbul’un kaybedilmesi iktidar için, bir daha toparlanamayacak bir şekilde geri gidişin başlangıcı ola-

caktır. Muhalefet içinse, AK Parti'yi iktidardan indirmenin yolu İstanbul'un "düşmesinden" geçmektedir. Tayyip Erdoğan'ın bu şehir üzerinden siyasetin basamaklarını tırmanması AK Parti için sembolik bir anlam taşımaktadır. Muhalefet içindeki aktörler açısından ise, İstanbul'a belediye başkan adayı olmak, Türkiye'yi yönetmeye talip olmanın başladığı yerdir. Bu anlamda Erdoğan'ın ardından Kemal Kılıçdaroğlu'nun İstanbul üzerinden CHP'nin başına geçmesi bu düşüncenin oluşmasında etkindir.

2014 seçimleri için yarış AK Parti ve CHP arasında geçmekte ancak CHP'nin oy oranı, üçüncü bir partinin, HDP'nin alacağı oya göre değişecektir. Diğer partilerin İstanbul adayları ise, medyada ve şehir siyasetinde neredeyse yok gibidir. İstanbul projelerini seçime az bir süre kala açıkladıkları için, kampanya süreci genel konular üzerinden sürdürülmüştür. Topbaş için Erdoğan rüzgarını arkasında hissetmesi ve proje belediyeciliğinde somut çıktılara sahip olması seçim çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Erdoğan'a mesafeli olan seçmen açısından bakıldığında Kadir Topbaş için bu bir dezavantaj gibi görünse de söz konusu görünür olmama hali kendisine bir çeşit dokunulmazlık kazandırmaktadır.

Sarıgül'ün CHP'ye tekrar dönmesi ve aday gösterilmesi parti içinde büyük tartışmalar sonucunda gerçekleşse de bu kriz bir çatışmaya dönüşmeden yönetilebilmiştir. Sarıgül için İstanbul belediye başkanlığını kazanamasa bile tekrar CHP'ye dönmesi, seçimi kazanması kadar önem arz etmektedir. CHP Genel Başkanlığına bir adım daha yaklaşmıştır. Her ne kadar

başkan adaylığı sürecinde CHP içindeki ulusalcı kanat tarafından itiraz edilse de, CHP'deki değişim taraftarları, sermaye ve medyanın desteği ile Sarıgül, genel başkanlığa kadar zorlanmadan gitmeyi planlamaktadır.

Sarıgül'ün CHP'ye dönmesi ve İstanbul için aday olmasını AK Parti karşıtı kesimlerin ittifakı üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bu siyaset, CHP'nin kazanmasından daha çok AK Parti'nin oy kaybetmesi üzerine bina edilen bir stratejinin sonucudur. Strateji, 2014 yerel seçimlerinden daha çok 2015 genel seçimlerine hazırlık için bir başlangıç yürüyüşüdür. Çünkü AK Parti'nin oyunda anlamlı bir düşüş ve ardından AK Parti'nin kalelerinden birinin "düşmesi", CHP'ye gelecek seçimler için moral üstünlük sağlayacak ve kendine güvenini getirecektir. Bu yürüyüşün İstanbul üzerinden gerçekleştirilmesi ise sembolik anlamlar taşımaktadır.

HDP'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı olan Sırrı Süreyya Önder, CHP ile oyların bölünmesi üzerinden tartışma yaşasa da, İstanbul'daki BDP çizgisine yakın olan oylara ek olarak, AK Parti ve CHP'ye muhalif olan diğer gruplardan da oy alabilecektir. Özellikle, Gezi Parkı eylemlerine destek veren şehirli muhalefetin siyaset arayışında, hem söylemleri ile hem de kurduğu ilişkilerle Sırrı Süreyya Önder, tercih edilebilirliğini yükseltmiştir. Her ne kadar, oyların "zayi edilmemesi" stratejisinin bir sonucu olarak, belediye başkanlığında Sarıgül, İl Genel Meclisi'nde Önder'e oy verilmesi yönünde kampanya yürütülse de, HDP İstanbul'da azımsanamayacak bir başarı elde edecektir.

Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetim vizyonu daha çok seçim dönemlerinde tartışılır ve seçimi kazanan partinin dışındaki adayların projeleri çoğu zaman bir dahaki seçime kadar gündeme gelmez. Genellikle büyükşehirlerde, seçimi kazanan siyasal partilerin dışındaki partiler her seçim döneminde farklı bir aday ve projeye seçime girerler. Dolayısıyla da bir önceki seçimde proje olarak sunduğu bir konuyu bir diğer seçimde sahiplenmez.

Bu analiz, siyasal partilerin yerel seçimlere dönük vizyonunu İstanbul özelinden tarihsel seyri de atlamadan, karşılaştırmalı bir perspektifle ele almıştır. Ayrıca, 30 Mart 2014 İstanbul seçimlerinin, Türkiye ve İstanbul açısından siyasal partiler için ne anlama geldiği özellikle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1963 yerel seçimlerinin ardından İstanbul seçimlerinin sonuçları Türkiye siyaseti ile paralellik gösterir. 1960’larda AP İstanbul ve Türkiye’de seçimlerin galibidir. 1970’lerde yapılan seçimleri Türkiye’ye paralel olarak, İstanbul’da da CHP kazanır. 1984 yerel seçimleri ise bir önceki yıl yapılan genel seçimlerin yani ANAP’ın aldığı oyların bir teyididir. 1989 yerel seçimlerinde Nurettin Sözen’in seçimi kazanması 1992’de SHP’nin genel seçimde alacağı oylarının habercisidir. 1995 seçimleri ise Milli Görüş geleneğinin yerel iktidarının başlangıcı olarak, 1995 seçimlerinde ortaya çıkacak sonucun bir göstergesidir. 2000’li yıllarda, AK Parti’nin kazandığı seçimler, İstanbul ve genel seçim sonucu arasındaki ilişkinin bir sağlamasıdır. İstanbul seçimleri, iktidar ve muhalefet partileri için seçim yarışının merkezindedir. İstanbul’un kaybedilmesi iktidar için, geri gidişin başlangıcı olacaktır. Muhalefet içinse, AK Parti’yi iktidardan indirmenin yolu İstanbul’un “düşmesinden” geçmektedir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org